

βλεφθῆ ἢ μουσειακῆ σκοπιμότης, κατεβλήθη προσπάθεια, ὥστε ὁ διαχωρισμός τῶν ἀντικειμένων εἰς κατηγορίας καὶ εἶδη νὰ μὴ εἶναι αὐστηρῶς μουσειακός, πάντα δὲ τὰ τμήματα τῆς συλλογῆς νὰ συνέχωνται ὑπὸ τῆς ἀποτελοῦσης, γνῶρισμα τῆς λαϊκῆς κοσμητικῆς, ἐνόητος.

Εἰς τὰς ἐργασίας ταύτας συνέβαλε μετὰ τοῦ διακρίνοντος αὐτὴν ζήλου ἡ Ἐπιμελήτρια Ἀρχαιοτήτων δ. Μυρτάλη Ἀχειμάστου, ἐπετεύχθησαν δὲ αἱ ἐπιδιώξεις μας χάρις εἰς τὴν ἐφευρετικότητα, τὴν ἐπιτηδεότητα καὶ ἄκονον προσπάθειαν τοῦ ἀρχιτεχνίτου τοῦ Μουσείου Κωνσταντίνου Τζανέτου. Τὴν συντήρησιν τῶν κεντημάτων ἐπιμελεῖται ἀπὸ ἐτῶν ἡ τεχνίτρια Σταματία Ματσάγου.

Β'. ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ ΧΩΡΩΝ

1. Ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὰς ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους ἀρξάμενας ἐργασίας περιφράξεως τῶν λειψάνων τοῦ μεταξὺ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος καὶ τοῦ Νοσοκομείου τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, ἐντὸς τῆς Μεσαιωνικῆς πόλεως, ἀνασκαφέντος τμήματος τοῦ ἀρχαίου τοίχου, ἐπερατώθη κατὰ τὸ παρὸν ἔτος ἡ περίφραξις καὶ ἐτοποιηθῆ ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς περιφράξεως σιδηροῦν κιγκλιδῶμα (Πί ν. 480 α).

Ὅμοιως περιετοιχίσθησαν τὰ λείψανα τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1952 (ΠΑΕ 1952, σ. 584 κ.έ.) εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν ἀνασκαφείσης βυζαντινῆς ἐκκλησίας.

Κιγκλιδώματα, τέλος, ἐτοποιηθήθησαν ἐπὶ τοῦ τοίχου περιφράξεως τῶν λειψάνων τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1956 (ΠΑΕ 1956, σ. 221) παρὰ τὴν πύλην τοῦ Κόβα ἀνασκαφείσης ἐκκλησίας.

2. Ἔργασίαι συντηρήσεως ἀρχαίων ἐν ὑπογείοις συγχρόνων κτηρίων ἐγένοντο εἰς τὰ Λαϊκά ἔ.κ. οἰκόπεδον Σώταυρου Γεωργίου καὶ εἰς τὸ ὑπόγειον τοῦ Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου καὶ τῶν παρ' αὐτῷ ξενοδοχείων, ὅπου ἐτοποιηθῆ ἠλεκτρικὴ ἐγκατάστασις.

Γ'. ΣΥΝΤΗΡΗΣΙΣ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ

Ἐπερατώθησαν αἱ κτηριακαὶ ἐργασίαι ἐπισκευῆς καὶ συντηρήσεως τοῦ κρατικῆς ἰδιοκτησίας « σπιτιοῦ τῆς Λίνδου », ὅπου θὰ λειτουργήσῃ τὸ Μουσεῖον Λίνδου.

Ἐγένετο, τέλος, καθαρισμός τοῦ περὶ τὸ κλασσικὸν φρούριον τῆς Νισύρου χώρου. Εἰς τὴν περιοχὴν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ λίαν ἐνδιαφέροντος τούτου φρουρίου ὑπῆρχε πυκνὴ καὶ καταστρεπτικὴ βλάστησις. Ὁ καθαρισμός ἐγένετο κυρίως εἰς τὸ ἐξωτερικὸν μέρος με ἀποτέλεσμα νὰ ἀσφα-

λισθῆ καὶ νὰ ἀναδειχθῆ τὸ φρούριον (Πί ν. 480 β).

Εἰς Πάτμον ἐγένοντο συμπληρωματικαὶ κτηριακαὶ ἐργασίαι κυρίως πρὸς στεγανοποίησιν τοῦ νεοανεγερθέντος Σκευοφυλακίου.

Δ'. ΣΥΝΤΗΡΗΣΙΣ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΩΝ

Κατὰ τὸ παρὸν ἔτος ἤρχισε διὰ συνεργειῶν, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ ζωγράφου - συντηρητοῦ κ. Φ. Ζαχαρίου, ἡ συντήρησις καὶ στερέωσις τοιχογραφιῶν τῶν βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν τοιχογραφιῶν τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ρόδου καὶ τῆς Πάτμου. Τὸ συνεργεῖον προέβη εἰς τὴν συντήρησιν καὶ τὸν καθαρισμὸν τῶν τοιχογραφιῶν τῆς μεταβυζαντινῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τῆς περιοχῆς Κουφᾶ, πρὸ τοῦ χωρίου Παραδείσι τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ρόδου, ὅπου ἀπεκαλύφθησαν τρία στρώματα τοιχογραφιῶν (βλ. ΑΔ 21 (1966) : Χρονικά, σ. 35, Πίν. 52,53)

Τὸ συνεργεῖον ὅμως προέβη κατ' ἐξοχὴν εἰς συντήρησιν τῶν τοιχογραφιῶν τῆς παρὰ τὸ χωρίον Ἀλάερμα βυζαντινῆς ἐκκλησίας τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ, ἐν « Θάρι » (βλ. ΑΔ 21 (1966) : Χρονικά, σ. 34, Πίν. 49,51). Ἡ ἐκκλησία αὕτη, ὡς ἀπεδείχθη, διασφύζει τρία στρώματα τοιχογραφιῶν εἰς τοὺς ἀποτελοῦντας ἐσωτερικὴν ἐπέन्दυσιν τοίχους αὐτῆς, ἐνῶ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν τῶν ἐπέन्दυθέντων παλαιότεραν τοίχων ὑπάρχουν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἕτερα τρία στρώματα παλαιότερων τοιχογραφιῶν. Παρουσιάζεται δηλαδὴ καὶ ἐνταῦθα τὸ φαινόμενον, τὸ ὁποῖον ἐμελετήθη εἰς τὴν τράπεζαν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου εἰς Πάτμον (Ἁ. Ὁρλάνδου, Ἡ ἐν Πάτμῳ Μονὴ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἐν « Ἡ Βυζαντινὴ τέχνη, τέχνη Ἐθρωπαϊκῆ. Διαλέξεις », σ. 77 κ.έ., Ἀθῆναι 1966). Ἐπειδὴ αἱ ἐργασίαι συνεχίζονται, αἱ λεπτομέρειαι θὰ δοθοῦν εἰς τὰ Χρονικά τοῦ ἐπομένου ἔτους.

Ε'. ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝΤΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΤΗΣ ΡΟΔΟΥ

Κατὰ τὸ ἔτος 1965, ἀφ' ἐνὸς μὲν συνεχίσθησαν ἀνασκαφαὶ ἀρξάμεναι ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους, ἐφ' ἑτέρου δὲ ἤρχισαν νέαι ἀνασκαφαὶ ἐντὸς ἰδιωτικῶν ἢ δημοτικῶν οἰκοπέδων, ἐπ' εὐκαιρίᾳ γενομένων ἀποχωματώσεων ἢ ἐκσκαφῶν πρὸς θεμελιώσιν ξενοδοχείων ἢ οἰκῶν ἐντὸς τῆς πόλεως τῆς Ρόδου.

Ὁ κύριος σκοπὸς τῶν γενομένων ἀνασκαφῶν ἦτο καὶ πάλιν ἡ μελέτη τοῦ ρυμοτομικοῦ σχεδίου τῆς ἀρχαίας πόλεως, παραλλήλως ὅμως ἤρχισεν ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου συστηματικώτερα με-

λέτη του έσωτερικού αρχαίων οικιών, εις ἃς περιπτώσεις ἡ ἔκτασις τῶν οικοπέδων καὶ ἡ σχετικῶς καλὴ κατάστασις τῶν ἀρχαίων παρῆχον εὐχέρειαν τοιαύτης μελέτης. Ἐπετεύχθη δὲ ἡ ἔναρξις συστηματικῆς μελέτης τοῦ ἔσωτερικοῦ τῶν ἀρχαίων οἰκῶν, χάρις εἰς τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἐργατικότητα τῶν ἐπιστημονικῶν βοηθῶν δ. Ὀλγας Ἀποστολοπούλου, κ. Κωνσταντίνου Γαλλῆ, κ. Ἀθανασίου Γεώργιζα, ἀλλὰ κυρίως χάρις εἰς τὴν ιδιαίτερας σημασίας βοήθειαν, τὴν ὁποίαν μοὶ παρέσχεν ὁ ἀπὸ ἔτους ἐργαζόμενος παρὰ τῆ Ἐφορείᾳ ἐπιστημονικὸς βοηθὸς κ. Εὐάγγελος Κακαβγιάννης, ἡ ἐξ ἄλλων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος ἀνασκαφικὴ πείρα τοῦ ὁποίου συνετέλεσεν, ὥστε ἐντὸς βραχέος χρονικοῦ διαστήματος νὰ καταποισθῆ πλήρως ἐπὶ τῶν προβλημάτων τῶν ἀνασκαφῶν εἰς τὴν πόλιν τῆς Ρόδου καὶ νὰ προωθῆσθαι ταῦτα συστηματικῶς. Ἡ μεγάλη δυσκολία ἐν προκειμένῳ συνίσταται εἰς τὴν συνεχῆ οἰκοδόμησιν τῆς Ρόδου ἀπὸ τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς, ἔνεκα τῆς ὁποίας καὶ τὰ στρώματα ἔχουν διασαλευθῆ καὶ οἱ παλαιότεροι τοῖχοι ἔχουν χρησιμοποιηθῆ εἰς νεωτέρας οἰκοδομικὰς περιόδους.

Εἰς τὴν παρούσαν ἔκθεσιν συμπεριλήφθησαν ἐλάχιστα στοιχεῖα τῶν ἀποκαλυφθεισῶν ἀρχαίων οἰκῶν, ἐπειδὴ αἱ ἀνασκαφαὶ συνεχίζοντο καὶ πέραν τοῦ Δεκεμβρίου 1965. Θὰ συμπεριληφθοῦν ὁμως εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ προσεχοῦς ἔτους. Εἰς τὰς ἀνασκαφὰς ἔλαβε μέρος καὶ ὁ ἐπιστημονικὸς βοηθὸς κ. Ἀνδρέου.

ΒΟΡΕΙΟΝ ΤΜΗΜΑ ΤΗΣ ΕΚΤΟΣ ΤΩΝ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΩΝ ΤΕΙΧΩΝ ΠΟΛΕΩΣ

Ἀρχαία ὁδὸς Ρ1γ (Οἰκόπεδον Βασιλάκη)

Εἰς τὴν ἔσωτερικὴν αὐλὴν τοῦ ξενοδοχείου « Ἐσπέρια », παρὰ τὰς ὁδοὺς Γεωργίου Γρίβα καὶ Ἴωνος Δραγοῦμη, ἀνατολικῶς τοῦ ξενοδοχείου Grand Hotel, ἀπεκαλύφθη τοῖχος μήκους 3.70 μ., κατευθύνσεως ἀπὸ Α. πρὸς Δ., ἀποτελούμενος ἐκ κανονικῶν λιθοπλίνθων εἰς ὕψος δύο δόμων. Ἀμέσως πρὸς Β. τοῦ τοίχου τούτου ἀπεκαλύφθησαν ἀρχαῖα ὁδοστρώματα μέχρις ἀποστάσεως 4.10 μ. ἀπὸ τοῦ τοίχου, διακοπτόμενα ὑπὸ τῶν ἀνεγερθέντων τοίχων τοῦ ξενοδοχείου.

Ὁ ἀποκαλυφθεὶς τοῖχος ἀπέχει 72 μ. περίπου ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τοῦ χάρτου σημειουμένου ἄξονος τῆς ὁδοῦ Ρ1α. Ὡς ἐκ τούτου καὶ λόγῳ τῆς ὑπάρξεως ὁδοστρωμάτων βορείως τοῦ τοίχου, συμπεραίνεται ὅτι τὰ ἀποκαλυφθέντα ὁδοστρώματα ἀνήκουν εἰς ἄγνωστον μέχρι τοῦδε ἀρχαίαν ὁδόν, τῆς ὁποίας ἀπεκαλύφθη κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ταύτην τὸ Ν. ὄριον καὶ τμήμα 4.10 μ. ἐκ τοῦ πλάτους

τῆς. Ἡ ὁδὸς αὕτη εἶναι ἡ βορειότερα τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν ἀρχαίων ὁδῶν τῆς πόλεως, κατευθύνσεως ἀπὸ Α. πρὸς Δ. καὶ ἔλαβε τὸ σῆμα Ρ1γ.

Ἀρχαία ὁδὸς Ρ28 (Οἰκόπεδον Σταματᾶ)

Ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου Σταματᾶ, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Δηλμπεράκη, ἔναντι τοῦ ἀριθ. 15, ἀπεκαλύφθη, εἰς βάθος 2 μ. ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τῆς ὁδοῦ, ὑποθεμελίωσις τοίχου (Σ χ ε δ. 1· Πί ν. 481 α), κατευθύνσεως ἀπὸ Β. πρὸς Ν., μήκους 9.80 μ., συνεχιζομένη πρὸς Ν. μὲν ὑπὸ τὸ κατὰστροφμα τῆς ὁδοῦ Δηλμπεράκη, πρὸς Β. δὲ ὑπὸ τὴν παρακειμένην οἰκίαν. Ἡ ὑποθεμελίωσις ἀπετελεῖτο ἐξ ἡμικατεργασμένων λίθων ἄνευ συνδετικῆς ὕλης, εἶχε δὲ πλάτος 0,75 μ. Ἐπὶ τοῦ νοτίου μέρους αὐτῆς διετηρεῖτο τμήμα ἐκ τῆς ἀνωδομῆς, ὕψους 0,50 μ., εἰσέχον κατὰ 0,20 μ. ἀπὸ τῆς ἐσωτερικῆς, δυτικῆς παρειᾶς τῆς ὑποθεμελίωσεως. Ἡ τοιχοποιία τῆς ἀνωδομῆς, σφραγισμένη εἰς μήκος περίπου 1 μ., ἀπετελεῖτο ἐκ μεγάλων λίθων, περιβαλλομένων ὑπὸ βυσμάτων, ἄνευ συνδετικῆς ὕλης, ἐπιμελετημένης κατασκευῆς.

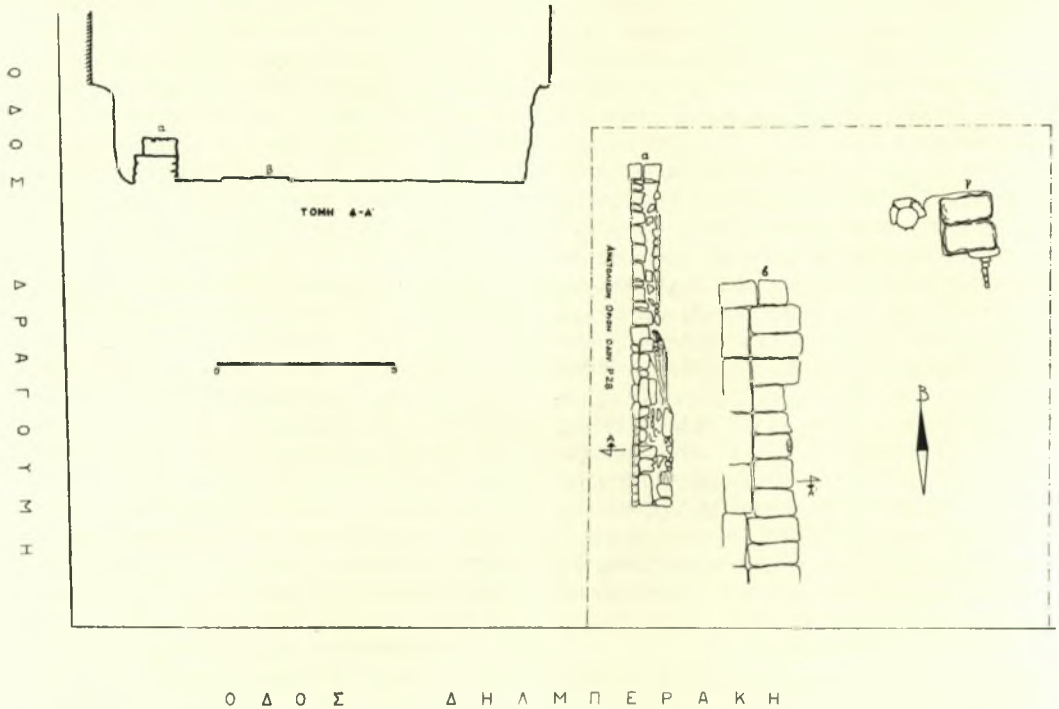
Ὁ ἀρχαῖος οὗτος τοῖχος εὐρέθη εἰς ἀπόστασιν 1.30 μ. ἀπὸ τοῦ τοίχου ὑποθεμελίωσεως τῆς πρὸς Δ. παρακειμένης συγχρόνου οἰκίας, κατὰ τὴν οἰκοδόμησιν τῆς ὁποίας εἶχον καταστραφῆ ἔντελως τὰ ἐκεῖ ὑπάρχοντα ὁδοστρώματα. Ἡ ὑπαρξις ὁδοστρωμάτων εἰς τὴν θέσιν ταύτην, ἦτοι δυτικῶς τοῦ ἀρχαίου τοίχου, διεπιστώθη ἐκ τῆς ποιότητος τοῦ χώματος, τὸ ὁποῖον προήρχετο ἐκ διάλυσεως τῶν συνήθων εἰς τὰς ἀρχαίας ροδιακὰς ὁδοὺς ὁδοστρωμάτων, καὶ ἐκ τοῦ πλήθους τῶν μικρῶν ὀστράκων. Ἐπειδὴ ὁ ἀρχαῖος οὗτος τοῖχος ἀπέχει 48 μ. ἀπὸ τοῦ ἀνατολικῶς τούτου ἀποκαλυφθέντος, κατὰ τὰς ἐφετεινὰς ἐπίσης ἀνασκαφὰς (ιδεῖ κατωτ. σ. 442-43), δυτικοῦ ὁρίου τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ Ρ38, συμπεραίνεται, ὅτι ἀπετέλει τὸ ἀνατολικὸν ὄριον τῆς ἐπὶ τοῦ προκαταρκτικοῦ σχεδίου, τῆς κατὰ τὸ Ν. μέρος τῆς πόλεως, εἰς τὸ « Μαράσι » τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ὁδοῦ Ἁγίου Ἰωάννου¹ τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας, χαραχθείσης ὡς πιθανῆς ὁδοῦ Ρ28. Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐνισχύει ἡ ὡς ἄνω περιγραφείσα μορφή τῆς δυτικῆς παρειᾶς τοῦ τμήματος τῆς ἀνωδομῆς, ἡ ἐν ἐσοχῇ κατὰ 0,20 μ. τοποθέτησις τῆς ἀνωδομῆς, ἡ ὑπαρξις τῶν ἀποσεσαθρωμένων ὁδοστρωμάτων δυτικῶς τῆς ἀρχαίου τούτου τοίχου καὶ τὸ γεγονός, ὅτι οὐδὲν ἔχνος ἐγκαρσίῳ καὶ πρὸς Δ. βαίνοντος, ἄρα ἔσωτερικοῦ, τοίχου διεπιστώθη.

1. Ἰ. Δ. Κοντῆ: Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς ρυμοτομίας τῆς Ρόδου, Ρόδος 1954 σ. 20 καὶ πίν. II· AM 73 (1953) πίν. IV.

Ἡ ἀνασκαφή ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου Σταματᾶ παρουσίασε μεγάλας δυσκολίας, διότι κατὰ τὴν κατεδάφισιν τῆς ἐπὶ τοῦ οἰκοπέδου τούτου παλαιότερας οἰκίας προὔξενήθησαν λίαν ἐπικίνδυνον ρωγμαὶ εἰς τὰς ἀνατολικὰς καὶ δυτικὰς ταύτης συνεχόμενας παλαιὰς οἰκίας, ἔνεκα τῶν

κατὰ πλάτος. Γενομένης ἐπὶ μέρους ἀνασκαφικῆς ἐρεύνης δὲν διεπιστώθη ἴχνος τρίτης σειρᾶς λιθοπλίνθων πρὸς Α.

Κατὰ τὴν ΒΑ. ἐξ ἄλλου γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου καὶ εἰς ἀπόστασιν 8 μ. ἀπὸ τῆς Α. παρεῖās τοῦ ὁρίου τῆς ὁδοῦ Ρ28 καὶ 10.70 μ. βορείως τῆς οἰ-

Σχέδ. 1. Ρόδος. Ἀνασκαφὴ οἰκοπέδου Σταματᾶ. α. Τὸ ἀνατολικὸν ὄριον τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ Ρ28, β. Ἀρχαῖος παράλληλος τοῖχος, γ. Θεμέλιον πεσοῦ

ἰσχυροῦ ἀνάγκη, πρὸς ἀποφυγὴν καταρρεύσεως τμημάτων τῶν οἰκιῶν τούτων, νὰ παρασχεθῆ εἰς τὸν ἐργολάβον ἄδεια οἰκοδομήσεως, ἐνῶ συγχρόνως ἐξετελοῦντο αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἀνασκαφαί.

Κατὰ τὴν συνέχισιν τῶν ἀνασκαφῶν τούτων ἀπεκαλύφθη, 1.50 μ. ἀνατολικῶς τοῦ ἀνωτέρω περιγραφέντος ἀνατολικοῦ ὁρίου τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ Ρ28 καὶ εἰς βάθος 2.60 μ. ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τῆς ὁδοῦ, τοῖχος (Σχέδ. 1· Πί ν. 481 β), μήκους 8.70 καὶ μεγίστου πλάτους 2.15 μ., εἰς ὕψος ἑνὸς δόμου, συγκειμένον ἐκ μεγάλων λιθοπλίνθων, κατευθύνσεως ἀπὸ Β. πρὸς Ν., συνεχιζόμενος καὶ ὑπὸ τὴν ὁδὸν Δηλμπεράκη. Ὁ τοῖχος ἀποτελεῖτο ἐκ τῶν λιθοπλίνθων τῆς δυτικῆς σειρᾶς τοποθετημένων κατὰ μῆκος, ἐνῶ τῶν τῆς ἀνατολικῆς

κοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Δηλμπεράκη, ἀπεκαλύφθη εἰς βάθος περίπου 2 μ. ὑπὸ τὸ κατάστρωμα τῆς ὁδοῦ κυβικὸν περίπου θεμέλιον, ὕψους 1 καὶ πλευρᾶς 1.47 μ. (Πί ν. 581 γ), ἀποτελούμενον ἐκ δύο ἰσοῦσῶν δόμων, ἕκαστος τῶν ὁποίων συνέκειτο ἐκ δύο παρολίθων, μετὰ διασταυρώσεως τῶν ἀρμῶν τῶν ἐφαπτομένων δόμων. Ἡ ἐργασία τοῦ θεμελίου τούτου, ὡς καὶ ἡ τοῦ ἀνωτέρω περιγραφέντος δευτέρου τοῖχου, ἦτο ἐπιμελής, χρονολογουμένη ὡς ἐκ τούτου πιθανῶς εἰς τὴν πρώτην, τὴν κλασσικὴν, περίοδον τῆς ἱστορίας τῆς Ρόδου.

Παρόμοια τετραγωνικὰ θεμέλια ἔχουν ἀνασκαφῆ μέχρι σήμερον καὶ εἰς τὰ κάτωθι σημεῖα τῆς πόλεως:

1) Εἰς τὸν ἄνωρον τῶν ἀρχαίων νεωρίων, παρά

τὸ ρωμαϊκὸν τετράπυλον τῆς διασταυρώσεως τῶν ἀρχαίων ὁδῶν Ρ6 καὶ Ρ31 (ἀδημοσίευτοι ἰταλικά ἀνασκαφαί).

2) Εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς πόλεως, παρὰ τὰς ἐργατικὰς κατοικίας².

3) Παρὰ τὸν λιμένα τοῦ Μανδρακίου, κατὰ τὰς γενομένας εἰς τὸ οἰκόπεδον ἀδελφῶν Τσουβαλᾶ ἀνασκαφᾶς τοῦ ἔτους 1963³.

Ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως τοῦ οἰκοπέδου Σταματᾶ, τέλος, ἀνευρέθη τμῆμα ἐνεπιγράφου κυλινδρικής βάσεως, χωρὶς νὰ καταστήθῃ δυνατόν νὰ διατυπωθῇ οἰαδήποτε σχέσις αὐτῆς πρὸς τὰ ἀκίνητα εὐρήματα.

Ἡ ἐπιγραφή ἐν μεταγραφῇ ἔχει ὡς κατωτέρω:

*Ἰος Κοσμησιάννακος
Ἰρα Κοσμησιάννακος
Ἄρατου θεοῖς πᾶσι*

Ἡ μορφή τῶν γραμμάτων καὶ ἡ ἔκφρασις «*θεοῖς πᾶσι*» ὁδηγοῦν εἰς χρονολόγησιν τῆς ἐπιγραφῆς εἰς τὸν 3ον ἢ 2ον π.Χ. αἰῶνα. Ἐκ τῶν ὀνομάτων τὸ Ἄρατος εἶναι γνωστὸν καὶ ἐξ ἄλλων ροδιακῶν ἐπιγραφῶν, ἐνῶ τὸ Κοσμησιάνναξ ἀπαντᾷ ἐνταῦθα διὰ πρώτην φοράν.

Οἰκόπεδον Ἀγούστακη (Ξενοδοχεῖον «Ἄγγελα», ὁδὸς 28ης Ὀκτωβρίου)

Εἰς τὴν θέσιν, ὅπου ἐκτίσθη τὸ ξενοδοχεῖον τοῦτο, ὑπῆρχε κτήριον τῆς ἐποχῆς τῆς Ἰταλοκρατίας, ἡ θεμελίωσις τοῦ ὁποίου εἶχε καταστρέψει τὰ ἀρχαία. Διὰ τῆς γενομένης ἀνασκαφικῆς ἐρεῦνης ἐκαθαρίσθησαν λάκκοι, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὑπῆρχον ἀποθέσεις ὀστράκων, χρονολογουμένων ἀπὸ τῆς ὑστεροκλασσικῆς μέχρι τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Εἰς τὸ νότιον ὄριον τοῦ οἰκοπέδου διεπιστώθη ἡ συνέχισις τῆς ὁδοῦ Ρ28⁴ κατευθύνσεως ἀπὸ Α. πρὸς Δ.

Εἰς ἀπόστασιν 14.80 μ. νοτιῶς τοῦ ρείθρου τῆς ὁδοῦ 28ης Ὀκτωβρίου ἀπεκαλύφθη εἰς βάθος 1.20 μ. τοῖχος κατευθύνσεως ἀπὸ ΒΔ. πρὸς ΝΑ., ἀποτελούμενος ἐκ μεγάλων σχετικῶς λιθοπλίνθων, περιβαλλομένων ὑπὸ μικρῶν τεμαχίων κεραμίδων, χρονολογούμενος, ὡς ἐκ τούτου, εἰς τὴν παλαιοχριστιανικὴν ἢ βυζαντινὴν ἐποχὴν. Περαιτέρω ἀνασκαφικὴ ἐρευνα δὲν ἦτο δυνατὴ, λόγῳ ὑπερκειμένων νεωτέρων κτηρίων.

Οἰκόπεδον Διακοσάββα (ἀνατολικῶς τοῦ Ἱεροῦ τοῦ ναοῦ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου)

Ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως τοῦ οἰκοπέδου τούτου

2. ΠΑΕ 1957 σ. 131 κ.έ., εἰκ. 4, πίν. 64 α, β.

3. ΑΔ 19 (1964): Χρονικά, σ. 462.

4. Οἰκόπεδα Καραγιάννη καὶ Ψαρροπᾶ, ΑΔ ἔ. ἀ., σ. 462.

εὐρέθη ἀποκεκρουμένη ἄνω κυλινδρική ἐνεπιγραφὸς βάσις, εἰς τὸ σύνθετος σχῆμα τῶν ροδιακῶν βωμῶν, μετὰ κυματίου εἰς τὸ κάτω μέρος. Ἡ ἐπιγραφή ἐν μεταγραφῇ ἔχει ὡς ἐξῆς:

*[Καλλι]άννακος
[Ἄρ]ιστάννακος
Πάγιον ἱερατεύσαν
τα Σαράπιος καὶ Ἄγα
θῆς τύχας καὶ Ἄγα
θοῦ Δαίμονος καὶ (Ι)
εροθυήσαντα ἐν Λινδία
πόλι καὶ στεφανωθέντα
ὑπὸ τῶν Μάστρων
Εἰρήνα Καλλιάννακος
Παγία τὸν πατέρα
Θεοῖς*

Τὰ ὀνόματα εἶναι συνήθη εἰς τὰς ροδιακὰς ἐπιγραφὰς καὶ ἡ λατρεία τοῦ Σαράπιος καὶ Ἄγαθοῦ Δαίμονος ἐπίσης.

Ἡ ἐπιγραφή χρονολογεῖται εἰς τὸν 1ον π.Χ. ἢ τὸν 1ον μ.Χ. αἰῶνα.

Οἰκόπεδον Σαλαχοῦρη (ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Γεωργίου Εἰδοσταθίου 2)

Τὸ οἰκόπεδον τοῦτο παρουσίασεν ἐπίχασιν ἄμμου καὶ μόνον κατὰ τὸ βόρειον αὐτοῦ τμῆμα ἀνεφάνησαν ἀρχαία λείψανα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ νοτιώτερον ἀπεῖχε 26 μ. βορείως τοῦ βορείου ρείθρου τῆς ὁδοῦ Γ. Εἰδοσταθίου.

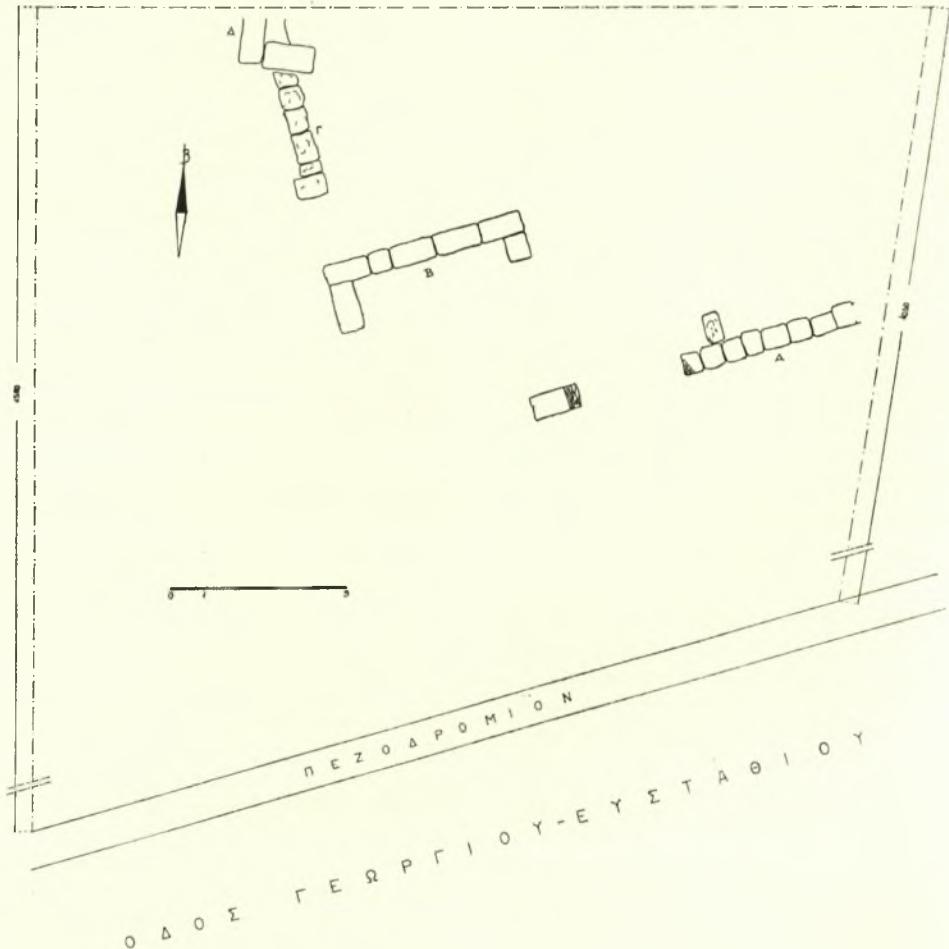
Ὁ νοτιώτερος οὗτος τοῖχος (Σ χ ἔ δ. 2, Α) ἀπετελεῖτο ἐξ ὀκτῶ κυβοειδῶν λιθοπλίνθων, ἡ συνοχή τῶν ὁποίων ἦτο ἐλαφρῶς διατεταραγμένη, κατευθύνσεως ἀπὸ Α. πρὸς Δ. μὲ δυσμικὴν ἀπόκλισιν 26°, συνολικοῦ μήκους 5, πλάτους 0,65 καὶ ὕψους 0,35 μ.

Κατὰ 2.80 μ. δυτικῶς τῆς δυτικωτέρας τετρασμένης λιθοπλίνθου τοῦ τοίχου τούτου καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἄξονος, ἀπεκαλύφθη ἕτερα λιθόπλινθος, λείψανον πιθανῶς τῆς πρὸς Δ. συνεχίσεως τοῦ τοίχου τούτου. Εἰς καλυτέραν κατάστασιν ἀπὸ ἀπόψεως διατηρήσεως εὐρέθη, 4.45 μ. βορείως τῆς μεμονωμένης λιθοπλίνθου, ἕτερος τοῖχος Β (Π ἰ ν. 481 δ) τοῦ αὐτοῦ προσανατολισμοῦ, συνολικοῦ μήκους 5.70, πάχους 0,65 καὶ ὕψους 0,49 μ., ἀποτελούμενος ἐκ τεσσάρων, ἰσομήκων σχεδόν, κανονικῶν καὶ τελείας ἐπαφῆς, λιθοπλίνθων μετὰ παρεμβολῆς μιᾶς μικροτέρας. Κατὰ τὸ ἀνατολικὸν καὶ δυτικὸν ἄκρον τοῦ τοίχου τούτου ὑπῆρχεν ἀνὰ μία κάθετος λιθόπλινθος, λείψανα τῆς θεμελίωσεως τῶν ἐγκαρσίων τοίχων, οἵτινες θὰ ὄριζον τετράγωνον χώρον, ἐσωτερικῶν διαστάσεων 4.45 x 4.45 μ. περίπου.

Ἐτέρα ἐξ ἄλλου κάθετος λιθόπλινθος ὑπῆρχε κατὰ τὴν βορείαν παρείαν τοῦ νοτιωτέρου, ἀνωτέρω περιγραφέντος τοίχου Α.

Βορειότερον καὶ συγκεκριμένως 1.90 μ. ἀπὸ τῆς δυτικῆς γωνίας τοῦ δευτέρου τοίχου καὶ εἰς

θα ἀπόκλις τοῦ ἀρχαίου τούτου κτηρίου ἀπὸ τοῦ συνήθως παρατηρουμένου εἰς τὴν πόλιν τῆς Ρόδου προσανατολισμοῦ, ἐξηγεῖται δὲ ἐκ τῆς γεινιάσεως τοῦ κτηρίου τούτου πρὸς τὸ ἀρχαῖον τεῖχος, ἐν τμήμα τοῦ ὁποίου ἀνεσκάφη παλαιότε-

Σχέδ. 2. Ρόδος. Κάτωπις ἀρχαίων οἰκοπέδου Σαλαχούρη. Α, Β, Γ τοῖχοι ἐκτός προσανατολισμοῦ, Δ λείψανα κτηρίου τοῦ κανονικοῦ προσανατολισμοῦ

κάθετον πρὸς αὐτὸν κατεύθυνσιν ἀνεφάνη τμήμα τοίχου Γ, μήκ. 3.50 μ. σχεδόν, ἀποτελούμενον ἐξ ἐξ μὴ κανονικῶν λιθοπλίνθων οὐχὶ καλῆς διατηρήσεως, ἢ βορειότερα τῶν ὁμοίων, λοξῶς τετμημένα, ἐφήρμοξε σχεδὸν ἀπολύτως ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς λειψάνου γωνίας ἀρχαίου κτηρίου τοῦ κανονικοῦ εἰς Ρόδον προσανατολισμοῦ (Σχέδ. 2, Δ).

Εἶναι ἀξιοσημείωτος ἡ παρατηρηθεῖσα ἐνταῦ-

ρον⁵, ἕτερον δὲ ἦλθεν εἰς φῶς κατὰ τὰς περυσινὰς ἀνασκαφάς⁶.

Οἰκόπεδον Κυπριώτη (ἐπὶ τῆς ὁδοῦ 28ης Ὀκτωβρίου καὶ Ἀμαράντου)

Κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου τούτου ἀνεφάνη, εἰς βάθος 1 μ. ὑπὸ τὸ κατὰ-

5. L. Laurenzi, *Memorie FERT*, II, σ. 35 κ.ε. πίν. XXX, I.
6. ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 594-95 (οἰκόπ. Μυλωνά).

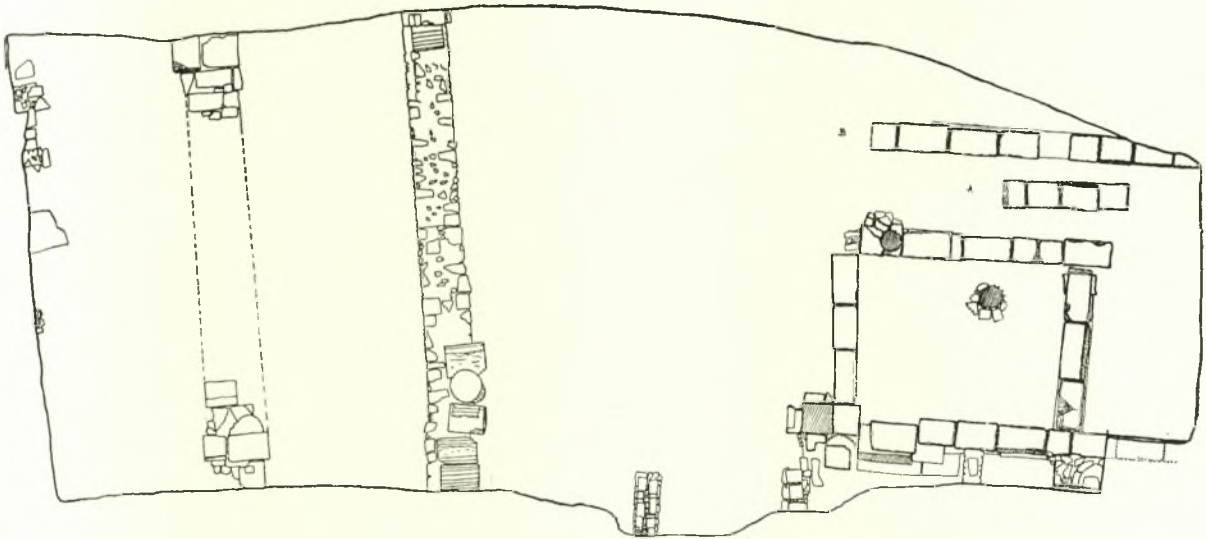
στρωμα τῆς ὁδοῦ Ἀμαράντου, τὸ δυτικὸν ὄριον τῆς κατευθυνομένης ἀπὸ Β. πρὸς Ν. ἀρχαίας ὁδοῦ Ρ38, τὸ νότιον τμήμα τῆς ὁποίας ἐμελετήσαμεν κατὰ τὰς ἐφετεινὰς ἀνασκαφὰς ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου Ἀλοΐζου⁷.

Οὕτω διεπιστώθη δι' ἀνασκαφῶν, εἰς τέσσαρα ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἄξονος εὐρισκόμενα σημεῖα τῆς πόλεως, ἡ ὑπαρξίς διηνεκοῦς ὁδοῦ, ἐκτεινομένης ἐπὶ μήκους τοῦλάχιστον 1.500 μ. περίπου. Ἀξιο-

Οἰκόπεδον Κάζου

Ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἐξετελέσθη ἐπίσης ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου Κάζου, παρὰ τὴν ὁδὸν Φανουράκη, ὅπου ἀνεφάνησαν λίαν ἀσαφῆ καὶ κατεστραμμένα λείψανα ἀρχαίων κτισμάτων.

Οἰκόπεδον Παπαδοπούλου (παρὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Ἐθελοντῶν Δωδεκανησιῶν καὶ 25ης Μαρτίου)

Σχέδ. 3. Ρόδος. Κάτωψις ἀρχαίων οἰκοπέδου Παπαδοπούλου.

Α. Τοίχος μεταξύ κτηρίου καὶ τοίχου Β, Β. Ὁ ἀνατολικότερος τοίχος

σημειώτον εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ὁδὸς αὕτη εἰς τὸ προκαταρκτικὸν σχέδιον εἶχε χαραχθῆ ὡς πιθανὴ ἐκ τμήματος ὁδοῦ τῆς Τουρκοκρατίας, κατευθύνσεως ἀπὸ Β. πρὸς Ν., ἣτις σήμερον ὀνομάζεται ὁδὸς Καθοπούλη. Τὸ πλάτος τῆς ὁδοῦ Ρ38 εἰς τὸ βόρειον τμήμα αὐτῆς, ἤτοι ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου Κυπριώτη, δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ἐρεθῆ, διότι ὑπὲρ τὸ ἀνατολικὸν ἡμισυ αὐτῆς διέρχεται ἡ ὁδὸς Ἀμαράντου. Τὰ ὁδοστρώματα ὅμως συνεχίζοντο μέχρι πλάτους 3.80 μ.

Δυτικῶς τοῦ δυτικοῦ ὁρίου τῆς ὁδοῦ ἀπεκαλύφθη τμήμα ἀρχαίας οἰκίας, περὶ τῆς ὁποίας θὰ γίνῃ λόγος εἰς εἰδικὸν σημεῖωμα, τὸ ὁποῖον θὰ δημοσιευθῆ προσεχῶς.

7. Βλ. κατωτέρω ἀνασκαφῶν Ἀλοΐζου, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

Τὸ οἰκόπεδον τοῦτο εὐρίσκεται πρὸς Β. τοῦ συγκροτήματος Ἐπιμελητηρίου - Κιουσόγλου, χωρίζεται δὲ ἀπ' αὐτῶν δι' ἐνὸς παρεμβαλλομένου οἰκοπέδου. Λόγω τῆς βαθείας θεμελιώσεως τῆς ἐκεῖ προϋπαρχούσης οἰκίας τῆς ἐποχῆς τῆς Ἰταλοκρατίας, εἶχον καταστραφῆ τὰ πρὸς τὸ βόρειον τμήμα τοῦ οἰκοπέδου ἀρχαία καὶ ὡς ἐκ τούτου παραμένον ἀσύνδετοι αἱ ἐν μέρει διασωθεῖσαι δύο μεταγενέστεραι ἀπὸ Α. πρὸς Δ. θεμελιώσεις μετὰ τῶν ἐπ' αὐτῶν ἐντετειχισμένων παρίνων σπονδύλων (Πί ν. 482 α) ἐκ μεγάλων δωρικῶν κίωνων. Πλὴν τῶν σπονδύλων τούτων, εὐρέθησαν ἐντετειχισμένα, πάρινα ἐπίσης, μία τρίγυφος καὶ εἰς σπόνδυλος ἐξ ἰωνικοῦ ἢ κορινθιακοῦ κίονος. Ἐπὶ τοῦ σπονδύλου τούτου εἶχε παραμείνει κατὰ τὰ δύο ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα σημεῖα λαρίς,

πάχους περίπου 3 ραβδώσεων, ἀρράβδωτος, ἀκολουθοῦσα ὁμοίως τὴν καμπύλην τοῦ κίονος. Πρέπει νὰ προστεθῆ ἐνταῦθα, ὅτι, πρὸ τῆς ἐνύρξεως τῶν ἀνασκαφῶν ἐντὸς τοῦ συγκροτήματος τοῦ Ἐπιμελητηρίου, εἶχεν εὑρεθῆ ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως τὸ κάτω τμήμα παλαιοῦ κορινθιακοῦ κιονοκράνου μετ' ἐπιθέτων λεπτομερειῶν ἐκ κονιάματος (Πί ν. 483 β).

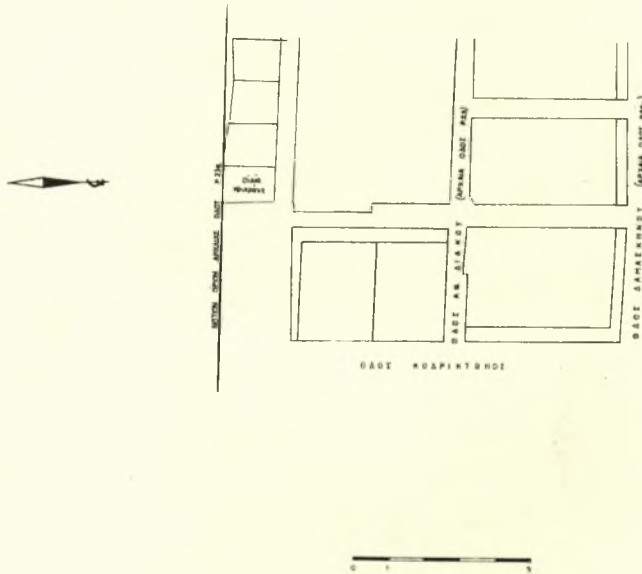
Ἡ ἐντύπωση εἶναι, ὅτι οἱ σπονδυλοὶ οὗτοι προέρχονται ἐκ μεγάλου δημοσίου κτηρίου ἢ ναοῦ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τῆς πρώτης, κλασσικῆς, οἰκοδομικῆς ἐποχῆς τῆς Ρόδου, ἢ θέσις τοῦ ὁποίου, ὡς συμπεραίνεται ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἐν

ὑψος δύο δόμων, συνεχιζομένη ἐπίσης πρὸς Ν. ὑπὸ τὴν ἐπίχωσην (Σ χ ἐ δ. 3, Β). Μεταξὺ τῶν δύο τούτων τοίχων ἀπεκαλύφθη ἕτερα θεμελίωσις παραλλήλου πρὸς τούτους τοίχους, τοῦ ὁποίου ἡ σχέσηις πρὸς τὰς λοιπὰς θεμελίωσεις δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἐξακριβωθῆ (Σ χ ἐ δ. 3, Α).

ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΝ ΤΜΗΜΑ ΤΗΣ ΕΚΤΟΣ ΤΩΝ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΩΝ ΤΕΙΧΩΝ ΠΟΛΕΩΣ

Οἰκόπεδον Κομπιανοῦ

Νοτιώτερον τοῦ οἰκοπέδου Ἀναστασιάδη, ὅπου κατὰ τὸ παρελθόν ἔτος ἐμελετήθη ἡ ἀρχαία ὁδὸς Ρ19β⁸, κατὰ γενομένην ἀνασκαφικὴν ἐ-

Σχέδ. 4. Ἀρχαῖαι ὁδοὶ Ρ23α, Ρ23 καὶ Ρ22α

τῶ οἰκοπέδῳ τούτῳ εὑρεθέντων σπονδύλων, δὲν πρέπει νὰ ἦτο πολὺ μακρὰν τοῦ λιμένος.

Ἐντὸς τοῦ νοτιωτέρου μέρους (Σ χ ἐ δ. 3 Πί ν. 482 β) τοῦ οἰκοπέδου ἀπεκαλύφθησαν θεμελίωσεις εἰς πρώτην χρῆσιν ἀρχαίων κτηρίων, ἀποτελούμεναι ἐκ μεγάλων παροπλίνθων, διαστάσεων κατὰ μέσον ὄρον 1.40 x 0,75 x 0,55 μ. Τὸ δυτικώτερον καὶ πληρέστερον συγκρότημα ἀπετελεῖτο ἐκ τῆς θεμελίωσης ἑνὸς ὀρθογωνίου τετραπλεύρου, διαστάσεων 5.80 x 4.50 μ. περίπου. Ὁ δυτικὸς ἀπὸ Β. πρὸς Ν. τοίχος τοῦ κτηρίου τούτου συνεχιζέτο καὶ νοτιώτερον ὑπὸ τὴν ἐπίχωσην. Εἶναι λίαν πιθανόν, ὅτι συνεχιζέτο καὶ πρὸς Β. Εἰς ἀπόστασιν 2.20 μ. ἀνατολικώτερον τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου ἀπεκαλύφθη θεμελίωσις ἐξ ὁμοίων λιθοπλίνθων, εἰς πρώτην πιθανῶς χρῆσιν, παραλλήλου πρὸς τὸν προειρημένον τοίχου, εἰς

ρευαν ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου ἰδιοκτησίας Κομπιανοῦ, εὑρέθησαν εἰς βάθος 1.85 μ. ἀσαφῆ λείψανα θεμελίωσης, ἀνηκόντων προφανῶς εἰς ἀρχαίαν οἰκίαν. Ἐντὸς ἑνὸς χώρου τῆς οἰκίας ταύτης εὑρέθησαν δύο μεγάλοι λάκκοι, πλήρεις ὀστράκων, μεταξὺ τῶν ὁποίων δὲν ὑπῆρχον ρωμαϊκά ὄστρακα, ἀλλὰ κυρίως τεμάχια λαιμῶν καὶ λαβῶν ἀμφορέων τῆς ἀρχαιοτέρας ὑστεροκλασσικῆς περιόδου καὶ παντοῖα ὄστρακα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐλάχιστα τοῦ τύπου West Slope, μαγαρικῶν σκύφων καὶ συνήθων ἑλληνιστικῶν ἀγγείων.

Ἐκ τῶν ὀστράκων τούτων τὰ πλέον ἀξιόλογα ἦσαν τὰ ἀνήκοντα εἰς παναθηναϊκὸν ἀμφορέα μετὰ παραστάσεως Ἡλίου ὀδηγοῦντος δίφρον (Πί ν. 483 α).

8. ΑΔ 20 (1965) : Χρονικά, σ. 591.

Ἀρχαία ὁδὸς P22a. Οἰκόπεδον Παπαδοπούλου
(ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀντιβασιλέως Δαμασκηνοῦ 32)

Τὸ οἰκόπεδον τοῦτο εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς ὁδοῦ Δαμασκηνοῦ. Προκαταβολικῶς σημειοῦται, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1959, κατὰ τὴν τοποθέτησιν ἐνὸς στύλου τῆς Δ.Ε.Η. εἰς τὸ νότιον πεζοδρόμιον τῆς ὁδοῦ ταύτης, εἶχεν εὐρεθῆ ἐντὸς τοῦ λάκκου τμῆμα ἀρχαίου κτιστοῦ ἀγωγοῦ, ἡ ἔρευνα τοῦ ὁποίου δὲν κατέστη δυνατόν νὰ συμπληρωθῆ, διότι ἡ ὡς ἄνω Ἑταιρεία ἐξετέλει ἐν σπουδῇ τὰς ἐργασίας ταύτας, ἀποκρύπτουσα τὰ ἀρχαῖα εὐρήματα, ἡ δὲ Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων Δωδεκανήσου, ἐπιφορτισμένη διὰ μεγάλου φόρου ἐργασίας, δὲν διέθετε τότε εἰ μὴ μόνον ἓνα ἀρχαιολόγον καὶ λίαν περιορισμένα οἰκονομικὰ μέσα.

Κατὰ τὴν γενομένην ἀνασκαφικὴν ἔρευναν ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου Παπαδοπούλου διεπιστώθησαν, εἰς βάθος 1.40 μ. ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ πεζοδρομίου, λείψανα ἀρχαίων ὁδοστρωμάτων καλῆς ποιότητος εἰς τρεῖς στρώσεις, συνολικοῦ πάχους 0,30 μ. Τὰ ὁδοστρώματα ταῦτα ἀνήκον εἰς ἄγνωστον μέχρι τοῦδε ἀρχαίαν ὁδόν, βαίνουσαν ἀπὸ Α. πρὸς Δ. καὶ εὐρισκομένην μεταξὺ τῶν ἀρχαίων ὁδῶν P22 καὶ P23. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἔλαβεν εἰς τὸ καταρτιζόμενον σχέδιον τῶν ἀξόνων τῶν ἀρχαίων ὁδῶν τὸ σῆμα P22a, ἡ πρὸς Δ. προέκτασις τῆς ὁποίας φαίνεται εἰς τὸ παρατιθέμενον σχέδιον τῆς ἀνασκαφῆς Κουτράκη (Σ χ ε δ. 4). Ἡ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας οἰκοδομηθεῖσα ἐκεῖ οἰκία εἶχε καταστρέψει τὸ νότιον ὄριον τῆς ἀρχαίας ταύτης ὁδοῦ. Κατὰ τὴν ἀνασκαφικὴν ἔρευναν ἀπεκαλύφθη τμῆμα τοῦ νοτίου ἡμίσεος αὐτῆς μέχρι πλάτους 2.20 μ. Τὸ ὑπόλοιπον τοῦ πλάτους τῆς ὁδοῦ προχωρεῖ ὑπὸ τὸ πεζοδρόμιον καὶ τὸ κατάστρωμα τῆς ὁδοῦ Ἀντιβασιλέως Δαμασκηνοῦ, ὅπου ἡ ἔρευνα ἦτο ἀδύνατος.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω σημειωθείσης εὐρέσεως ὑπὸ τὸ νότιον πεζοδρόμιον κτιστοῦ ἀγωγοῦ, ἀπέχοντος περίπου 2.50 μ. ἀπὸ τῆς διαπιστωθείσης ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου Παπαδοπούλου διακοπῆς τῶν ὁδοστρωμάτων, συμπεραίνεται, ὅτι ἡ ἀρχαία ὁδὸς P22a θὰ εἶχε πλάτος 5.50 μ. περίπου, ὅσον δηλαδὴ τὸ πλάτος τῶν συνήθων ὁδῶν τῆς ἀρχαίας Ρόδου, ἐὰν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν, ὅτι οἱ κτιστοὶ ἀγωγοὶ διέρχονται συνήθως ἐκ τοῦ μέσου τῶν ἀρχαίων ὁδῶν.

Ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου Παπαδοπούλου διεπιστώθη ἐξ ἄλλου ἡ πρὸς Ν. συνέχισις τῆς ἀπὸ Β. πρὸς Ν. ἀρχαίας ὁδοῦ P34a⁹, ἥτις διεσταυροῦτο πρὸς τὴν ὁδὸν P22a. Τὰ ὁδοστρώματα τῶν δύο ἀρχαίων ὁδῶν, κατὰ τὸ σημεῖον τῆς διασταυρώσεώς των,

ἦσαν ἐνιαῖα καὶ ἰσοῦψῆ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ περὶ τῆς συγχρόνου λειτουργίας ἀμφοτέρων τῶν ὁδῶν.

Καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ἂν καὶ δὲν εὐρέθησαν τὰ ἐκατέρωθεν ὄρια, ἐκ τῆς διακοπῆς τῶν ὁδοστρωμάτων, τὸ πλάτος τῆς ὁδοῦ P34a μετρηθὲν εὐρέθη 5.80 μ., δηλαδὴ ὅσον ἀκριβῶς ἦτο καὶ τὸ μετρηθὲν μεταξὺ τῶν δύο σφωζομένων ὀρίων τῆς ὁδοῦ ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου Τσακίρη (ἐκ παραδρομῆς δὲν ἐσημειώθη τὸ πλάτος τοῦτο κατὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ οἰκοπέδου Τσακίρη).

Κατὰ γενομένης ἐγκαρσίους τομᾶς τῶν ὁδοστρωμάτων τῆς ὁδοῦ P34a δὲν εὐρέθησαν ἴχνη τοῦ εἰς τὸ οἰκόπεδον Τσακίρη μελετηθέντος κεντρικοῦ κτιστοῦ ἀγωγοῦ.

Οἰκόπεδον Νεοφύτου (ἐπὶ τῆς γωνίας τῶν ὁδῶν
Ξάνθου καὶ Ἑρνεστ Μπέβιν)

Κατ' ἀρχὴν πρέπει νὰ σημειωθῆ ἐνταῦθα, ὅτι ὑπὸ τὰς δύο νέας ὁδοὺς Ξάνθου καὶ Ἑρνεστ Μπέβιν διέρχονται αἱ ἀρχαῖαι ὁδοὶ P34 (ὑποτιθεμένη) καὶ P17¹⁰.

Ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου Νεοφύτου ἀνευρέθησαν λείψανα ἀρχαίων οἰκήσεων τοῦλάχιστον τριῶν περιόδων. Ἐπειδὴ αἱ οἰκίαι αὗται εἶχον θεμελιωθῆ κατὰ μέγα μέρος ἐπὶ τοῦ βράχου, τὰ ἐναπομείναντα ἴχνη ἦσαν ἀνεπαρκῆ διὰ νὰ παράσχουν σαφῆ εἰκόνα τῆς μορφῆς τῶν οἰκιῶν ἐκάστης ἐποχῆς. Παρὰ ταῦτα καὶ ἐνῶ τὰ εὐρήματα μελετῶνται εἰσέτι ὑπὸ τὸ φῶς τῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα παρέχουν νεώτεροι καὶ μεγαλύτεροι εἰς ἔκτασιν ἀνασκαφαὶ οἰκήσεων ἐν τῇ πόλει τῆς Ρόδου, μετὰ βεβαιότητος ἀναφέρεται ἐνταῦθα ἡ διαπιστώσις ἐσωτερικῆς αὐλῆς ὡς καὶ λείψανα σειρᾶς δωματίων περιβαλλόντων τὴν αὐλὴν ταύτην.

Περὶσσότερα στοιχεῖα θὰ παρασχεθῶν εἰς εὐρύτερον σημειῶμα κατὰ τὸ προσεχές ἔτος.

Οἰκόπεδον Οἰκονομίδη

Παρὰ τὸν μυχὸν τοῦ λιμένος τῆς Ἀκανδιᾶς καὶ συγκεκριμένως 69 μ. νοτίως τοῦ νοτίου ρείθρου τοῦ πεζοδρομίου τῆς ὁδοῦ Αὐστραλίας, ἐπὶ τῆς πρὸς Β., ἦτοι πέραν τῆς ὁδοῦ Κολοκοτρώνη, νεοκατασκευασθείσης προεκτάσεως τῆς ὁδοῦ Ζήση, κατὰ γενομένην ἀνασκαφικὴν ἔρευναν ἤλθεν εἰς φῶς τμῆμα τῆς θεμελιώσεως ἀρχαίου κτίσματος μετὰ λειψάνων ἀνωδομῆς εἰς βάθος 1.20 μ. ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, τὸ ὁποῖον δὲν ἠκολούθει τὸν συνήθη προσανατολισμὸν τῶν κτιρίων τῆς ἀρχαίας Ρόδου, ἀλλὰ παρουσίαζε

10. Ἄ. Ὁρλάνδου: Τὸ Ἔργον τῆς Α.Ε. 1960, σ. 197 καὶ ΠΑΕ 1960, σ. 273 κ.ε.

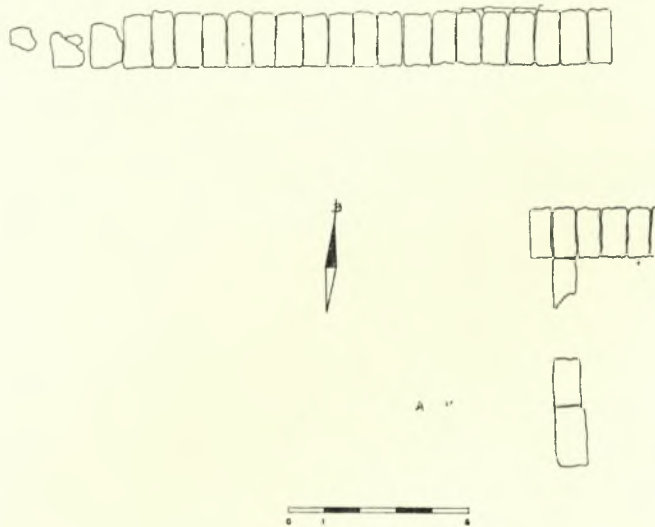
9. ΑΔ ἔ. ἀ. σ. 585 κ.ε. (οἰκόπ. Τσακίρη).

25^ο ανατολικήν απόκλισιν, ητις αποδίδεται εις τὸ γεγονός, ὅτι τὸ ἀρχαῖον τοῦτο κτίσμα εὐρίσκεται ἐκτὸς τῶν τειχῶν τῆς ἀρχαίας πόλεως, ὡς ἀπεδείχθη ἐξ ἀρξαμένης ΝΔ. τῆς ὡς ἄνω θέσεως καὶ ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου ἰδιοκτησίας Συν-

τεθειμένων κανονικῶν λιθοπλίνθων, διαστ. 1.50 x 0,70 x 0,50 μ. εἰς ὕψος δύο δόμων (Σχ. ἐδ. 5). Ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τοῦ κανονικοῦ τῆς νοτίας παρεΐας τοῦ ὁ τοίχος οὗτος πρέπει νὰ εἶχε πρόσοψιν πρὸς Ν.

Ο Δ Ο Σ Π Α Λ Α Ι Ω Ν Π Α Τ Ρ Ω Ν Γ Ε Ρ Μ Α Ν Ο Υ

Π Ε Ζ Ο Δ Ρ Ο Μ Ι Ο Ν

Σχ.ἐδ. 5. Οἰκόπεδον Κατσικάκη. Κάτωφιν ἀρχαίων

εταιρισμοῦ Ἐπαγγελματοβιοτεχνῶν Ρόδου ἀνασκαφῆς, ὅπου ἀποκαλύπτεται μέγα τμῆμα τοῦ ἀρχαίου τείχους.

ΝΟΤΙΟΝ ΤΜΗΜΑ ΤΗΣ ΕΚΤΟΣ ΤΩΝ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΩΝ ΤΕΙΧΩΝ ΠΟΛΕΩΣ

Οἰκόπεδον Κατσικάκη (Ὁδὸς Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ, παρά τὴν πλατεῖαν Μαρτύρων (Φώκιαλη))

Ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου τούτου, εἰς βάθος 2.30 μ. ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους καὶ εἰς ἀπόστασιν 4.10 μ. ἀπὸ τοῦ ρείθρου τοῦ νοτίου πεζοδρομίου, ἀνεσκάφη θεμέλιον τοίχου, μήκους περίπου 15 μ. εἰς καλὴν κατάστασιν, προεκτεινόμενον πρὸς Δ., ὡς ἐγένετο φανερόν ἐξ ἐφθαρμένων λιθοπλίνθων εὐρεθεισῶν εἰς ἀνασκαφῆν τμῆμα, μήκους 3 μ., πέραν τοῦ κυρίως σκάμματος καὶ πρὸς Α. ὑπὸ τὴν ἐπίχωσιν. Ἀπετελεῖτο ἐκ κατὰ πλάτος

Εἰς 3.90 μ. περίπου νοτίας τοῦ τοίχου τούτου καὶ κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μέρος, ἀνεφάνη λείψανον ὁμοίου θεμελίου τοίχου παραλλήλου πρὸς τὸν προηγούμενον, ἀποτελούμενον ἐξ ὁμοίως τεθειμένων λιθοπλίνθων. Τὸ θεμέλιον τοῦτο εὐρέθη εἰς ὕψος ἑνὸς δόμου, ἢ ἄνω δὲ ἐπιφάνεια αὐτοῦ ἦτο εἰς ἐπίπεδον κατὰ 0,10 μ. χαμηλότερον τοῦ ἐπιπέδου τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ πρώτου τοίχου. Θεμέλιον ἐγκαρσίου τοίχου, κατευθυνόμενον πρὸς Ν., ἀπεκαλύφθη κατὰ τὴν δευτέραν ἀπὸ Δ. λιθοπλίνθων τοῦ δευτέρου τοίχου, τὸ ὅποιον διακοπτόμενον ὑπὸ νεωτέρου φρέατος ἐφθανεν εἰς μήκος 5.70 μ. Τὸ θεμέλιον τοῦτο ἐπάτει 0,50 μ. ὑπὲρ τὸ σημεῖον ἐδράσεως τοῦ νοτίου ἀπὸ Α. πρὸς Δ. τοίχου, τοῦ ὁποίου μόλις ἐφήπτετο.

Τόσον ὁ ἐγκάρσιος οὗτος τοίχος, ὅσον καὶ τὸ κανονικὸν τῆς βορείας παρεΐας τοῦ νοτίου τοίχου μαρτυροῦν περὶ ὑπάρξεως προσόψεως πρὸς Β.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω στοιχείων δὲν κατέστη δυνατόν νὰ εὐρέθῃ σχέσις τις μεταξὺ τῶν δύο παραλλήλων τοίχων.

Ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως καὶ τῆς πιθανῆς πρὸς Δ. συνεχίσεως τοῦ νοτίου τοίχου εὐρέθησαν ἐπιμήκειες σπόνδυλοι ἐκ τριῶν δωρικῶν παρίνων κτύων φέροντες ἴχνη κονιαμάτων εἰς δύο στρώσεις. Κατὰ τὸ κατώτερον μέρος οἱ κίονες οὗτοι ἦσαν ἀρράβδωτοι πολυγωνικοί, φέροντες δηλαδὴ ἀντὶ ραβδώσεων ἔδρας¹¹, μέχρις ὕψους 1.44 μ., κατὰ τὸ ἀνώτερον δὲ ἦσαν κανονικοὶ ραβδῶτοι μὲ ἀντιστοιχίαν ἀκμῶν. Ἐκαστος κίων εἶχεν ὕψος 1.65, 1.20, 0,90 μ.

Ἐκ τῶν εὐρημάτων σημειοῦται ἐνταῦθα τὸ ἐν Πί ν. 483 γ τμήμα πηλίνης ἀκροκεράμου μετ' ἀνθεμίου, τεμάχια παρίνων τριγλύφων, ὡς ἐπίσης τμήμα πηλίνου πλακιδίου μετ' ἀναγλύφου παραστάσεως τοῦ ρόδου τῆς πόλεως (Πί ν. 483 δ).

Οἰκόπεδον Μ. Φιλίππου (παρὰ τὴν νεοανοιγεῖσαν ὁδόν, ἦτις συνδέει τὴν ὁδὸν Κωνσταντίνου Παλαιολόγου πρὸς τὴν ὁδὸν Ἀγ. Ἀναργύρων)

Ἀμέσως νοτίως τῆς οἰκίας Καμαρινοῦ, ὅπου κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐγένετο ἀνασκαφικὴ ἔρευνα¹², εὐρέθησαν τεμάχια μαρμάρων, προερχόμενα ἐξ ὀρθομαρμαρώσεων καὶ ρωμαϊκῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν (Πί ν. 483 ε - ζ') καὶ ἐν ἰσχυρῶς ἠκρωτηριασμένον κάτω μέρος ἀγάλματος ρωμαϊκῆς ἐποχῆς (Πί ν. 482 γ).

Κατὰ τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τοῦ οἰκοπέδου εὐρέθησαν λείψανα τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ P39 (;), ἦτις ἐμελετήθη κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1963 ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου Ἀϊβαλιῆ¹³. Τὰ λείψανα ταῦτα ἦσαν ἴχνη ὁδοστρωμάτων, σφζομένου πλάτους 6.80 μ., εἰς πῆλινος ἀγωγός, κατευθύνσεως ἀπὸ Ν. πρὸς Β., ἦτοι παράλληλος πρὸς τὸν ἄξονα τῆς ὁδοῦ, καὶ ἐν φρεάτιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐξέβαλλεν ὁ ἀγωγός οὗτος.

Οἰκόπεδον Τσαγγαράκη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κομνηνῶν ἀριθ. 29, ἐν συνεχείᾳ τῆς οἰκίας Τσαγγαράκη, ὅπου ἐγένετο ἀνασκαφικὴ ἔρευνα κατὰ τὸ 1962¹⁴ καὶ δυτικῶς τῆς οἰκίας Δ. Παπαδημητρίου¹⁵, ὅπου κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1957 ἀπεκαλύφθη ἡ ἀρχαία ὁδὸς P38 καὶ ὅπου εὐρέθη τμήμα ἐπιγράμματος¹⁶.

11. Βλ. καὶ ΠΑΕ 1952, σ. 568.

12. ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 578-79 (ἀρχαία ὁδὸς P18β).

13. ΑΔ 19 (1964): Χρονικά, σ. 472 (οἰκὸπ. Ἀϊβαλιῆ).

14. ΑΔ 18 (1963): Χρονικά, σ. 324, 11.

15. ΠΑΕ 1957, σ. 129 κ.έ.

16. ΑΔ 18 (1963): Μέρος Α', σ. 16, 22.

Κατὰ τὴν γενομένην ἀνασκαφικὴν ἔρευνα ἀπεκαλύφθησαν λίαν ἀσαφῆ ἴχνη θεμελιώσεων, ἀνήκοντα εἰς κτίσματα διαφόρων ἐποχῶν καὶ κατὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου τμήματα ὑποκαύστων.

Ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης προέρχονται αἱ κάτωθι τρεῖς ἐπιγραφαί (Πί ν. 484 α - γ):

α) *Μενεγρά[τε]υς*

Ἰανίας καὶ Ἰδο[με]νεῦς

[Μ]ενεγράτης καὶ Σωσικλῆς

[Π]ύργ[ω]νος τὸν τὰς ματρὸς θίαν

[Μ]ενεγράτης Νίκωνος

τὸν τὰς γυναικὸς ἀδελφὸν

Πύργων Ἰδομενέως

τὸν τὰς γυναικὸς θίαν

Θεοῖς

Τοῦ 3ου ἢ 2ου π.Χ. αἰῶνος.

β) *Ἀγ[η]σανδρο. . .αι. . .*

α]νακτα Σελε[

καθ' υἰοθεσίαν δὲ Εὐάνορος

Τοῦ 1ου πιθανῶς π.Χ. αἰῶνος.

γ) *Ἀγ[η]σα[γ]όρας Ἀγαθοκλεῦς*

Τοῦ 3ου πιθανῶς π.Χ. αἰῶνος.

Ἀρχαία ὁδὸς P23α. Οἰκόπεδον Κουτράκη Δημ.
(Ὁδὸς Ἀθανασίου Διάκου 28Ν)

Ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου τούτου καὶ συγκεκριμένως κατὰ τὸ Ν. ὄριον αὐτοῦ, τὸ συμπύπτον πρὸς μανδρότοιχον τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας, κατευθύνσεως ἀπὸ Α. πρὸς Δ., μεταξὺ τῶν εἰς τὸ προκαταρκτικὸν σχέδιον σημειωθεισῶν ὡς πιθανῶν ἀρχαίων ὁδῶν P23 καὶ P24, κατευθύνσεως ἀπὸ Α. πρὸς Δ., καὶ τῶν P33 καὶ P34, κατευθύνσεως ἀπὸ Β. πρὸς Ν.¹⁷, καὶ συγκεκριμένως 65 μ. περίπου νοτίως τοῦ ἄξονος τῆς ὁδοῦ P23 (Σχέδ. 4), κατὰ γενομένην μικρὰν ἀνασκαφικὴν ἔρευνα, διεπιστώθησαν ἐλάχιστα ἴχνη, ἀνήκοντα εἰς ἄγνωστον μέχρι τοῦδε ἀρχαίαν ὁδόν, κατευθύνσεως ἀπὸ Α. πρὸς Δ. Ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἐγένετο ἐπ' εὐκαιρίᾳ διανοίξεως θεμελίων πρὸς οἰκοδόμησιν μικροῦ δωματίου, περιορίσθη δὲ εἰς ἔκτασιν 3.20 x 3.90 μ. λόγω τῆς στενότητος τοῦ χώρου.

Κατ' ἀρχὴν ἀπεκαλύφθησαν ὑπὸ τὸν μανδρότοιχον τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας καὶ εἰς

17. Ἰ. Δ. Κοντή: Ρυμοτομία, σ. 21, ὅπου ἐν τῇ δευτέρᾳ παραγράφῳ διορθώτεον ἀντὶ Α. Ὑψηλάντου (23) εἰς Ἀ. Διάκου (P23) πίν. II καὶ AM 73 (1958), πίν. IV.

ελαχίστην ἀπ' αὐτοῦ ἀπόκλινσιν, εἰς βάθος 1.90 μ. ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, λείψανα ἀνήκοντα εἰς θεμελίωσιν ἀρχαίου τοίχου, κατευθύνσεως ἀπὸ Α. πρὸς Δ., ἐρευνηθέντα μέχρι μήκους 3.40 μ. Ὁ τοίχος οὗτος ἐπάτει ἐπὶ βράχου, ἦτο δὲ κατεσκευασμένος ἐξ ἡμικατεργασμένων λίθων, προφανῶς εἰς δευτέραν χρῆσιν, ὕψους δύο δόμων (1 μ.). Κατὰ μῆκρον τῆς βορείας παρειάς τοῦ τοίχου τούτου καὶ εἰς ἐρευνηθὲν πλάτος 1.70 μ. ἤλθον εἰς φῶς ὁδοστρώματα, ἀπὸ βάθους 1.70 μ. ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ οἰκοπέδου, εἰς δύο στρώσεις.

Τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα, ὡς καὶ ἡ ἀπόστασις τοῦ ἀρχαίου τοίχου ἀπὸ τοῦ ἄξονος τῆς ὑποτιθεμένης ἀρχαίας ὁδοῦ P23 (65 μ.), ἄγουν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι διέρχεται ἐντεῦθεν ἄγνωστος μέχρι τοῦδε ἀρχαία ὁδός, ἦτις, εἰς τὸ καταρτιζόμενον σχέδιον τῶν ἀρχαίων ὁδῶν, ἔλαβε τὸ σῆμα P23a. Ἐπὶ τοῦ σχεδίου τούτου ἐσημειώθη τὸ νότιον ὄριον τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ.

Οἰκόπεδον Κρητικὸν

Ἐπὶ τῆς Ν. πλευρᾶς τῆς πρώτης πρὸς Ν. παραλλήλου τῆς ὁδοῦ Βενετοκλέων, τῆς ἐνούσης τὰς ὁδοῦς Στ. Καζούλλη καὶ Ἀγίας Ἀναστασίας, ἐγένετο ἀνασκαφικὴ ἐρευνα καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν τοῦ οἰκοπέδου ἰδιοκτησίας Ἐμμ. καὶ Γεωργ. Κρητικῶ καὶ Καλλιόπης Ρούσσου. Κατ' αὐτὴν ἀπεκαλύφθη, εἰς βάθος 2 μ. ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, μέγα δάπεδον ἐπεστρωμένον δι' ἡμιθραύστων χαλίκων, τοποθετημένων ἐπὶ κορασάνιου (χοχλάκι), τὸ ὅποιον εἰσήρχετο κατὰ τὴν Β. καὶ Δ. πλευρᾶν τοῦ ὑπὸ τὰ ἀντίστοιχα ὄρια τῆς ἀνασκαφῆς (Πί ν. 485 α). Τὸ δάπεδον τοῦτο, (διαστάσεων 6 x 15 μ.) κατὰ τὰ ἀποκαλυφθέντα τμήματα τῶν πλευρῶν τοῦ περιεβάλλετο ὑπὸ τοίχων σφζομένων μόνον κατὰ τὴν ὑποθεμελίωσίν των. Ὁ τοίχος τῆς Ν. πλευρᾶς τοῦ δαπέδου, μήκους 16.40 μ., εἶχε διαφορετικὴν κατὰ τμήματα κατασκευὴν, τὸ δὲ ὕψος τοῦ ἐμειοῦτο κατὰ τὴν πρὸς Δ. πορείαν τοῦ ἀπὸ 0,65 ἕως 0,20 μ. Τὸ ἀνατολικὸν τμήμα του, μήκους 4.65 μ., ἦτο κατεσκευασμένον ἐκ μεγάλων κυβικῶν πωροπλίνθων εἰς δύο δόμους, συνολικοῦ ὕψους 0,65 μ. Κατὰ τὴν Ν. παρεϊάν τοῦ τμήματος τούτου εἶχε κατασκευασθῆ ἑφαπτόμενος εὐτελής τοίχος, πλάτους 0,20 μ. Περί τὸ μέσον τοῦ μήκους τοῦ ὀ τοίχου τῆς Ν. πλευρᾶς τοῦ δαπέδου συνήπτετο πρὸς βραχῶδες ἔξαγμα τοῦ ἐδάφους κατὰ δὲ τὸ Δ. τμήμα του ἐχρησιμοποιοῦντο μέτριοι ἄργοι λίθοι. Ὡς τὸ ὕψος, οὕτω καὶ τὸ πλάτος τοῦ τοίχου ἐμειοῦτο ἀπὸ Α. πρὸς Δ. (1.50 - 0,85 μ.).

Ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ δαπέδου ἦτο τοίχος,

μήκους 7.75 μ., ἀποτελούμενος ἐκ πωροπλίνθων διαφόρων μεγεθῶν, προχείρου τοποθετήσεως. Μόνον ὁ ἀνώτερος « δόμος » ἐχρησιμοποίησε ἐπιμήκεις πωροπλίνθους σχηματίζων « εὐθυνηρίαν ». Τὸ ὕψος τοῦ τοίχου ἦτο 1.10, τὸ δὲ πλάτος 0,80 μ.

Καὶ οἱ δύο περιγραφέντες τοῖχοι ἐκαλύπτοντο ἐν μέρει κατὰ τὴν ἀνω ἐπιφάνειάν των ὑπὸ τοῦ δαπέδου, συνεχιζόντο δὲ κατὰ τὸ ἐν ἄκρον των, ὁ μὲν ὑπὸ τὸ Δ. ὄριον τῆς ἀνασκαφῆς, ὁ δὲ ὑπὸ τὸ κατάστρωμα τῆς ὁδοῦ.

Τὸ ἀποκαλυφθὲν δάπεδον διετηρεῖτο εἰς ἀρίστην κατάστασιν, φαίνεται δὲ ὅτι ἦτο ὑπαίθριον, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ μεγέθους του, διότι οὐδὲν ἴχνος ὑποτυλώματος ἀνευρέθη ἢ παρατηρήθη ἐπ' αὐτοῦ.

Παραλλήλως πρὸς τὴν Α. πλευρᾶν τοῦ δαπέδου, ἐκτεινόμενος καὶ ἀπέχων ταύτης 0,70 μ., ἀπεκαλύφθη τοίχος, κατευθύνσεως ἀπὸ Β. πρὸς Ν., ἐκ δύο δόμων κανονικῶν πωροπλίνθων, συνολικοῦ ὕψους 0,95 μ. Ἐκ τούτων ὁ κατώτερος δόμος εἶχε δύο σειρὰς ἰσομεγέθων πωροπλίνθων, συνολικοῦ πλάτους 2.08 μ., ὁ δὲ ἀνώτερος τρεῖς σειρὰς μικρότερων, ἀλλ' ἰσομεγέθων μεταξύ των, πωροπλίνθων ὁμοίου συνολικοῦ πλάτους. Αἱ πλίνθοι τοῦ κατωτέρου δόμου ἦσαν τοποθετημέναι ἐντὸς κοίτης ἐσκαμμένης ἐπὶ τοῦ βράχου, βάθους 0,45 καὶ πλάτους 2.40 μ. Τὸ ἀποκαλυφθὲν μήκος τοῦ τοίχου ἦτο 6.30 μ. κατὰ δὲ τὸ Β. ἄκρον του εἰσήρχετο ὑπὸ τὸ κατάστρωμα τῆς ὁδοῦ. Κατὰ τὸ Ν. ἄκρον του ὁ τοίχος διεκόπτετο καθὼς καὶ ἡ κοίτη. Ἐπὶ τῆς ἀνωμάλου ἐπιφανείας τοῦ βράχου εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο διεκρίνοντο σαφῆ ἴχνη λατομῆσεως, μὴ ἀποπερατωθῆσης.

Εἰς 3.45 μ. νοτίως τοῦ Ν. ἄκρου τοῦ κτίσματος τούτου ἀπεκαλύφθη τοίχος σφζόμενος κατὰ τὸν πρῶτον δόμον του, ὁμοίως κατασκευῆς πρὸς τὸν κατώτερον δόμον τοῦ περιγραφέντος. Ὁ δόμος οὗτος, μήκους 4.50 μ., ἦτο τοποθετημένος ἐντὸς κοίτης ἐσκαμμένης ἐπὶ τοῦ βράχου καὶ ἀπετελεῖτο ἐπίσης ἐκ δύο σειρῶν ἰσομεγέθων πωροπλίνθων, συνολικοῦ πλάτους 2.20 μ. Τὸ μεταξύ των δύο κτισμάτων τμήμα τῆς ἐπιφανείας τοῦ βράχου ἦτο ἐπίπεδον καὶ ἔφθανε μέχρι τῆς ἀνω ἐπιφανείας τοῦ πρώτου δόμου. Τὰ δύο κτίσματα εὐρίσκοντο ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἄξονος.

ΔΥΤΙΚΟΝ ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΕΚΤΟΣ ΤΩΝ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΩΝ ΤΕΙΧΩΝ ΠΟΛΕΩΣ

Οἰκόπεδον Βαρδάκη. Ἀρχαία ὁδός P27β (ὀπισθεν, ἦτοι ἀνατολικῶς, τῆς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κέννεντυ οἰκίας Βαρδάκη, ἦτις εὐρίσκεται ἀδυτικῶς τῆς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Θ. Σοφούλη ἀριθ. 52 οἰκίας)

Είς τὴν θέσιν, ὅπου ἐγένετο ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα, ὑπῆρχε τοῖχος τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας, περὶ τοῦ ὁποῦ ἐγένετο λόγος παλαιότερον¹⁸, πατὼν ἐπὶ μεγάλων παρολίθων. Ἐκ τῆς ἀνασκαφικῆς ἔρευνας διεπιστώθη καὶ εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἡ διέλευσις τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ P27β, τὰ κύρια στοιχεῖα τῆς ὁποίας ἦσαν τὰ κάτωθι:

α) Λείψανα ὁδοστρωμάτων ἀπὸ βάθους 1.30 μ. ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ οἰκοπέδου, συνολικοῦ πάχους 0,57 μ., εἰς δύο στρώσεις. Τὰ ὁδοστρώματα, ὡς καὶ οἱ παρακείμενοι τοῖχοι, ἐπάτουν ἐπὶ τοῦ βράχου.

β) Πήλινος ἀγωγὸς ἐντὸς ἐσκαμμένης εἰς τὸν βράχον κοίτης, ὡς παρετηρήθη καὶ παλαιότερον εἰς τμῆμα τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ P38¹⁹.

γ) Τὸ δυτικὸν ὄριον τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ, μήκους 14 μ., ἀποτελούμενον ἐκ σειρᾶς ἐφθαρμένων λιθοπλίνθων.

δ) Αἱ λιθοπλίνθοι τοῦ ἀνατολικοῦ ὁρίου τῆς ὁδοῦ, αἱ ὁποῖαι εἶχον χρησιμοποιηθῆ ὡς οἰκοδομικὸν ὕλικόν κατὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ τοίχου τῆς Τουρκοκρατίας, εὐρέθησαν 3.75 μ. ἀνατολικῶς τοῦ δυτικοῦ ὁρίου μετακινημένοι τῆς ἀρχικῆς τῶν θέσεως καὶ τοποθετημένοι εἰς ἀπόστασιν μεταξὺ τῶν καὶ οὐχὶ ἐν ἐπαφῇ. Ἡ ἀπόστασις αὕτη δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς τὸ ἀρχικὸν πλάτος τῆς ὁδοῦ λόγω τῆς μετακινήσεως τοῦ ἀνωτέρω ὁρίου.

Οἰκόπεδον Παπασταμάτη

Ἡ ἀπὸ τῶν παρελθόντων ἐτῶν ἀρξαμένη ἀνασκαφικὴ ἔρευνα εἰς τὸν νοτίως, πρὸ τοῦ τέρματος τῆς ὁδοῦ Πίνδου, χώρον, ὅπου τὰ οἰκόπεδα Παπασταμάτη - Ἀθανασιάδη - Μανούσου - Φραγκεσκᾶκη, πρὸς διαπίστωσιν ὑπάρξεως ἀρχαίων καὶ γνωμάτευσιν περὶ τῆς δυνατότητος οἰκοδομήσεως ἐντὸς αὐτῶν, διεκόπη κατόπιν τῆς διεπιστώσεως ὑπάρξεως ἐνὸς μεγάλου αἰθρίου μετὰ δεξαμενῶν²⁰.

Κατὰ τὰς τρεῖς περιβαλλούσας τὸ αἶθριον πλευρὰς εἶχον διαπιστωθῆ, κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη, ὠκοδομημένοι χώροι. Κατὰ τὴν παρούσαν ἀνασκαφικὴν περίοδον διεπιστώθη ἡ ὑπαρξίς οἰκοδομήματος καὶ πρὸς τὴν Α. πλευρᾶν. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε δεδομένων προκύπτει, ὅτι ἅπαντα τὰ περὶ τὸ αἶθριον οἰκοδομήματα ἀπετέλουν ἑνιαῖον σύνολον. Ἡ ἀνασκαφὴ δὲν προὐχώρησεν εἰς βάθος. Σημειοῦται ἐνταῦθα ἡ εὕρεσις κατὰ τὴν θεμελίωσιν νεωτέρου κτίσματος ὑπὲρ τὰ λείψανα τῆς ΝΑ. γωνίας, τοῦ ἐν Πί ν. 486 α ἄκεφάλου μαρμαρίνου ὑστεροελληνιστικοῦ ἀνδριάντος.

18. ΠΑΕ 1956, σ. 219 κ.ε.

19. ΠΑΕ 1957, σ. 130, πίν. 62 α.

20. ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 594 (οἰκόπ. Παπασταμάτη).

Ἡ τελικὴ περιγραφή τῶν εὐρημάτων τῆς ὡς ἄνω ἀνασκαφῆς θὰ γίνῃ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἀποχωματώσεως τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τοῦ χώρου, ὁ ὁποῖος σήμερον διακόπτει τὴν ἐν λόγω ἀνασκαφὴν ἀπὸ τῶν ἀκινήτων εὐρημάτων τῆς ἀνασκαφῆς Πανοπούλου²¹, ἡ μετὰ τὴν ὁποίων σχέσις πρέπει ὁπωσδήποτε νὰ ἐλεγχθῆ.

Ἐπὶ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου ἀπεφασίσθη ἡ ἀπαλλοτριώσις τοῦ χώρου τούτου.

Οἰκόπεδα Σωτηράκη καὶ Γανωτάκη (ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Παύλου Μελά, νοτιώτερον τῆς κατὰ τὸ 1963 γενομένης ἀνασκαφικῆς ἔρευνῆς ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου Ἀφροδίτης Σαμπάνη²²)

Ἐντὸς τῶν οἰκοπέδων τούτων ἐγένετο ἐκτεταμένη ἀνασκαφικὴ ἔρευνα, ἥτις ὁμοῦ δὲν ἐφθασε μέχρις ἐξαντλήσεως ὅλης τῆς ἐκτάσεως αὐτῶν. Κατ' αὐτὴν, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ρυμοτομίας τῆς ἀρχαίας πόλεως, λίαν ἐνδιαφέρουσα ὑπῆρξεν ἡ διαπίστωσις τῆς μὴ συνεχίσεως τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ P11, ἥτις ἐσημειώθη ὡς πιθανὴ εἰς τὸ προκαταρκτικὸν σχέδιον ἐξ ἀγωγῶ καθέτου πρὸς τὸν κεντρικὸν ὑπόνομον τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ P31²³, τοῦλάχιστον δυτικῶς τοῦ σημείου τῆς παρούσης ἀνασκαφῆς, ἥτοι ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ P28α καὶ πέραν. Τοῦτο εἶχε διατυπωθῆ ἔκτοτε ὡς λίαν πιθανὸν οὐχὶ μόνον διὰ τὴν ὁδὸν P11, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλας ἀγυῖας²⁴.

Ἐντὸς τῶν ἐν λόγω οἰκοπέδων διεπιστώθησαν λίαν κατεστραμμένα λείψανα μεγάλης ἀρχαίας οἰκίας, ὡς ἐπίσης καὶ ἀσαφέστατα ὑπολείμματα νεωτέρων κατασκευῶν, αἱ τελευταῖαι τῶν ὁποίων ἀνήγοντο εἰς τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν, ὡς συνήχθη ἐξ εὐρεθέντων νομισμάτων καὶ ὀστράκων.

Ἡ ἀρχαία οἰκία κατελάμβανε ἅπαν τὸ ἐκ 30 μ. βάθος τοῦ δυτικῶς τῆς ὁδοῦ P28α ἀρχαίου ἀνδρήρου. Ὑπενθυμίζεται ἐνταῦθα, ὅτι κατὰ τὸ 1956, ὅτε ἐγένοντο ἀνασκαφικαὶ ἔρευναι ἐντὸς τῶν οἰκοπέδων τοῦ Συνεταιρισμοῦ τῶν Ἐργατοῦπαλλήλων, ἥτοι ἐντὸς τοῦ μεταξὺ τῶν ἀρχαίων ὁδῶν P27 καὶ P27α ἀνδρήρου, εἶχε διαπιστωθῆ²⁵, ὅτι κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, χρόνους εἶχε γίνῃ πρὸς Α. διεύρυνσις, δι'

21. ΠΑΕ 1959, σ. 188 κ.ε.

22. ΑΔ 19 (1964): Χρονικά, σ. 465 (οἰκόπ. Ἀφρ. Σαμπάνη).

23. Ἰ. Α. Κοντῆ, Ρυμοτομία, σ. 12 καὶ 19.

24. Ἰ. Α. Κοντῆ, ἔ. α., σ. 19, 2.

Κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1955 (ΠΑΕ 1955, σ. 279), δὲν κατέστη δυνατόν νὰ διαπιστωθῆ μετὰ βεβαιότητος, ἐὰν ἡ ὁδὸς P11 ἐφθανε μέχρι τῆς ὁδοῦ P27, ἐξελήφθη ὁμοῦ ἐξ ἐνδείξεων ὡς βέβαιον· ἴδὲ καὶ ΠΑΕ 1956, σ. 218 καὶ 219.

25. ΠΑΕ 1956, σ. 218.

ἀγνώστους λόγους, τοῦ ἀνδῆρου καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ ἀρχαία ὁδὸς P27a κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους εἶχε καταπατήσῃ τὸν ἀρχαιότερον ἀνατολικὸν ἀναλημματικὸν τοῖχον.

Κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ οἰκοπέδου Σωτηράκη ἀπεκαλύφθη τμήμα μεγάλης αὐλῆς καὶ ἐντὸς αὐτῆς εἰς τὸ βράχον ἐσκαμμένη δεξαμενὴ, αἱ τέσσαρες πλευραὶ τῆς ὁποίας ἦσαν κυρταί. Διαστάσεις τῆς δεξαμενῆς διαγωνίως 9.30 x 9.80 μ. Τὸ δάπεδόν της ἀπετελεῖτο ἐξ ἡμιθραύστων χαλίκων, αἱ ἐπενδύσεις δὲ τῶν τοιχωμάτων εἶχον ἀφαιρεθῆ κατὰ τὸ πλεῖστον.

Ἀνατολικῶς τῆς δεξαμενῆς (Σχέδ. 6· Πί ν. 485 β) εὐρέθησαν κατὰ χώραν, εἰς ἀπόστασιν μεταξὺ τῶν, τέσσαρες λιθόπλινθοι, ἡ μία τῶν ὁποίων ἔφερε συμφυρῆς τμήμα κίονος, ἐνῶ δυτικῶς τῆς δεξαμενῆς εὐρέθησαν κατὰ χώραν δύο λιθόπλινθοι, μὲ συμφυρῆ τμήματα κίωνων. Ἐκ τῶν λειψάνων τούτων συμπεραίνεται, ὅτι ἀνατολικῶς καὶ δυτικῶς τῆς δεξαμενῆς ὑπῆρχον κιονοστοιχίαι στηρίζουσαι στέγαστρα. Ἡ δεξαμενὴ αὐτή, ὡς συμπεραίνεται ἐκ τῆς μορφῆς της κυρίως, εἶχε διακοσμητικὸν χαρακτήρα, ἐνῶ πρὸς κολύμβησιν ἐχρησιμοποιοῖτο ἡ κατωτέρω περιγραφομένη ἀνατολικὴ δεξαμενὴ.

Ἀνατολικῶς τῆς ἀνατολικῆς κιονοστοιχίας καὶ εἰς ἀπόστασιν 2.50 μ. ἀπ' αὐτῆς, εὐρέθησαν τὰ λείψανα τοῦ θεμελίου μεγάλου τοίχου, ἐνῶ 8.30 μ. περίπου ἀνατολικώτερον αὐτοῦ εὐρέθη ἔτερα ὀρθογώνιος δεξαμενὴ, ἐκ τῆς ὁποίας ἀνεσῦρθησαν πολλὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη ἐκ παρολίθου μετ' ἐπιχρισμάτων, προερχόμενα ἀσφαλῶς ἐκ τῆς πρώτης οἰκίας. Ἡ δευτέρα αὕτη δεξαμενὴ κατὰ τὰς μεταγενεστέρας μετασκευὰς εἶχεν ὑποστῆ σμίκρυνσιν, ἐνῶ κατὰ τὴν τελευταίαν, περὶ τοὺς πρώτους βυζαντινοὺς χρόνους, οἰκοδομικὴν περιόδον ἐχώθη καὶ ἠχρηστεύθη. Κατὰ τὴν νοτιὰν στενὴν πλευρὰν καὶ περὶ τὸ μέσον εὐρέθη ἐντὸς τῆς δεξαμενῆς μικρὰ κτιστὴ κλίμαξ, ἐκ δύο βαθμίδων, διὰ τὴν κάθοδον τῶν λουομένων ἐντὸς αὐτῆς, ἐνῶ ἐκτὸς τῆς δεξαμενῆς καὶ ἀκριβῶς ὑπὲρ τὴν κλίμακα εὐρέθη ἀψιδοειδὲς μετὰ μαρμαροστρώτου δαπέδου πρόσκτισμα. Ἡ ἐντύπωσις εἶναι, ὅτι περὶ τὸ δάπεδον τοῦτο ὑπῆρχε κτιστὴ μικρὰ ἐξέδρα, λείψανα τῆς ὁποίας εὐρέθησαν κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν, διὰ νὰ κáθηνται ἐξερχόμενοι ἢ εἰσερχόμενοι οἱ λουόμενοι.

Εἰς τὸν μεταξὺ τῆς μικρᾶς δεξαμενῆς καὶ τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου παρὰ τὴν μεγάλην δεξαμενὴν χώρον εὐρέθησαν λείψανα κατεστραμμένου ἐκ πολλῶν μετασκευῶν ἀποχετευτικοῦ συστήματος, τὸ πρὸς τὴν μικρὰν δεξαμενὴν τμήμα τοῦ οὐοίου ἐστεγάζετο διὰ μεγάλων σχετικῶς παροπλίνθων.

Ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως τοῦ ὡς ἄνω ἀναφερομένου χώρου εὐρέθη καὶ τὸ ἐν Πί ν. 486 β κάτω μέρος γυναικείου ἑλληνιστικοῦ ἀγάλματος.

Ἡ μελέτη τῶν εὐρημάτων καὶ κατ' ἐξοχὴν τῶν ἀρχιτεκτονικῶν, λιαν ἐφθαρμένων δυστυχῶς, μελῶν πείθει, ὅτι ἡ πρώτη μεγάλη οἰκία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἦτο νεώτερα τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων.

Σημειοῦται ἡ ἐν Πί ν. 487 α ἀνάγλυφος, γυναικεία κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, μορφή, ἣτις δὲν κατέστη δυνατόν, λόγω τοῦ ἰσχυροῦ ἀκρωτηριασμοῦ της, νὰ διαπιστωθῆ, ἐὰν εἶναι τμήμα «Καρυάτιδος», ἂν καὶ τὸ μέγεθός της ὀδηγεῖ ἀσφαλῶς πρὸς αὐτὴν τὴν ἐκδοχὴν. Τὸ τελικὸν συμπέρασμα ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου Σωτηράκη κυρίως καὶ Γανωτάκη εἶναι, ὅτι διὰ πρώτην φοράν διεπιστώθησαν σποραδικὰ τμήματα μεγάλης ἀρχαίας, ἑλληνιστικῆς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, οἰκίας ἐν Ρόδῳ μετὰ δεξαμενῶν ἐντὸς αἰθρίων, τὸ ἐν τῶν ὁποίων εἶχε, κατὰ τὰς δύο τοῦλάχιστον πλευρὰς, ὑπόστυλα²⁶ καὶ ὅτι ἡ μεγάλη αὕτη οἰκία ἔφερε πλουσιώτατον ἀρχιτεκτονικὸν διάκοσμον, πλὴν τοῦ γλυπτοῦ διακόσμου της.

Ἐκ τῶν νεωτέρων οἰκοδομικῶν λειψάνων οὐδὲν κατέστη δυνατόν νὰ διαπιστωθῆ, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν μορφήν τῶν νεωτέρων οἰκίδων. Παρατηρήθη ὅμως ὅτι τὰ εὐρήματα τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς ἐγένοντο ἐντὸς τῶν χώρων τῶν ἀμέσως γειτνιαζόντων πρὸς τὴν ἀρχαίαν ὁδὸν P28a.

Οἰκόπεδον Πουλάκη

Ἐντὸς ἀνασκαφέντος μέρους ἀρχαίας δεξαμενῆς εὐρέθησαν ἀρχιτεκτονικὰ τεμάχια, τὰ καλύτερα τῶν ὁποίων εἰκονίζονται ἐν Πί ν. 487 β - γ.

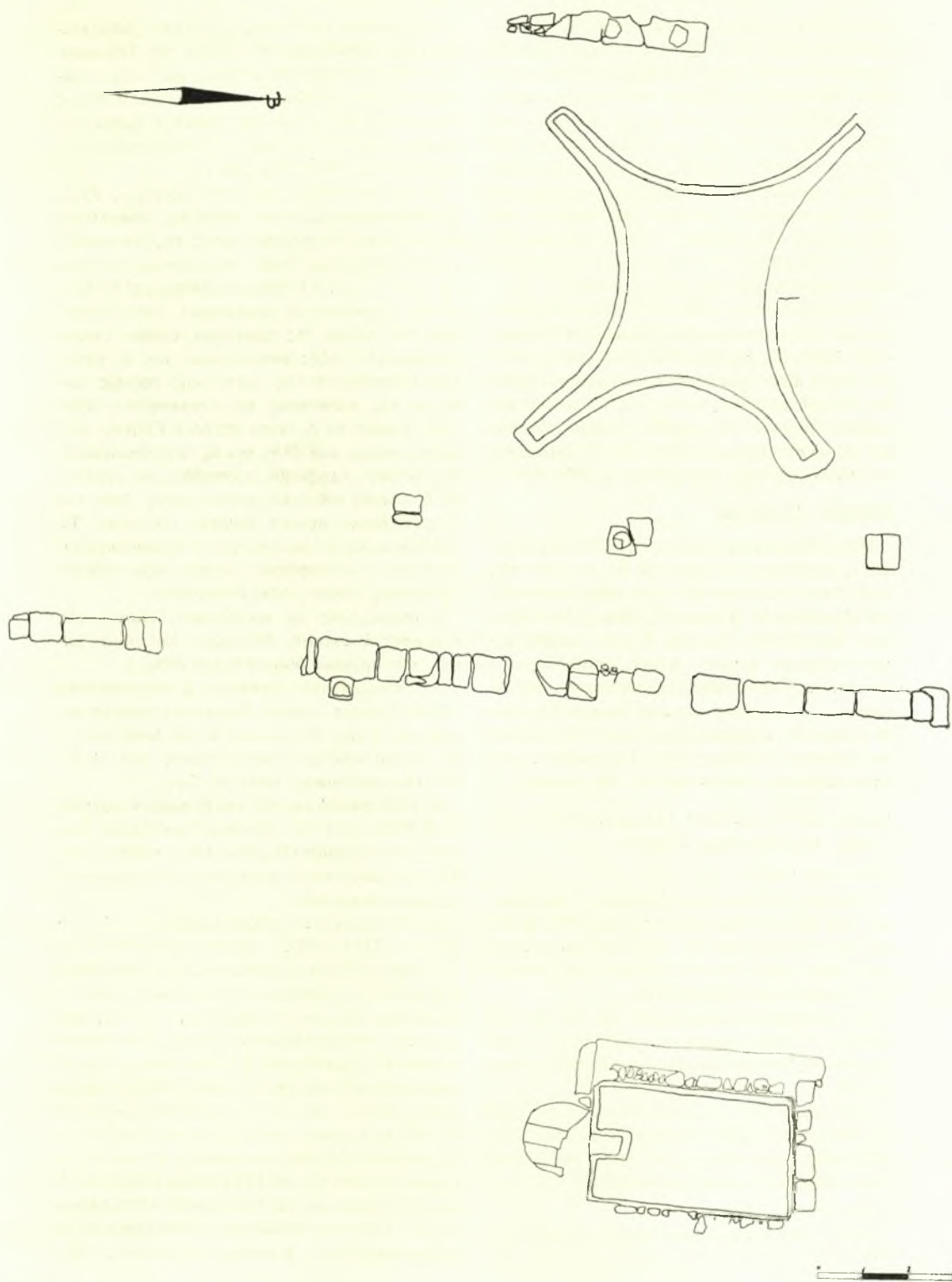
Οἰκόπεδον Ἀλοῖζου

Εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς Β. πλευρᾶς τῆς ὁδοῦ Κωνστ. Παλαιολόγου, ἐναντι καὶ εἰς τὸ ὕψος περίπου τοῦ ἱεροῦ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου.

Κατὰ γενομένην ἀνασκαφικὴν ἔρευναν ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου τούτου διεπιστώθησαν λείψανα ἀρχαίας ὁδοῦ, ἣτις συμπίπτει πρὸς τὴν παλαιότερον μελετηθεῖσαν ὁδὸν P38²⁷. Τὰ εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἀποκαλυφθέντα στοιχεῖα τῆς ὁδοῦ ἦσαν κατὰ μέρη διασφoζόμενα ὁδοστρώματα, τὰ καλύτερον διατηρούμενα τῶν ὁποίων εὐρέθησαν εἰς

26. Παρόμοιαι ροδιακαὶ οἰκίαι πρέπει νὰ ἐχρησίμευσαν ὡς πρότυπα κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς καὶ ρωμαϊκοὺς χρόνους, ἐὰν ἀνάμνησίς τις αὐτῶν διατηρεῖται εἰς τὴν μεγάλην οἰκίαν τῆς Κῶ. Ἰδὲ σχέδιον ἐν Boll. d' Arte 1936/37, σ. 138 κ.ἑ.

27. ΠΑΕ 1957, σ. 129 κ.ἑ. ΠΑΕ 1959, σ. 189· βλ. ἀνωτέρω ἀνασκαφὴν οἰκ. Κυπριώτη σ. 442

Ο Δ Ο Σ Π Α Υ Λ Ο Υ Μ Ε Λ Α

Σχέδ. 6. Οίκ. Σωτηράκη. Τὰ λείψανα τῆς διαπιστωθείσης ἀρχαιοτέρας οἰκίας

τρεις στρώσεις, συνολικού ύψους 0,90 μ. Τὰ ὀδοστρώματα ταῦτα διεσφζοντο καλύτερον πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς ὁδοῦ, ἐνῶ κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἦσαν διαλελυμένα. Ἐντὸς τῶν ὀδοστρωμάτων ὑπῆρχον δύο πῆλινοι κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ βαινόντες ἄγωγοί καὶ εἰς παράλληλος πρὸς τοὺς ἀνωτέρω κτιστὸς, προχέου μᾶλλον κατασκευῆς, ἄγωγος, καταλήγων εἰς ἐντὸς τοῦ πλάτους τῆς ὁδοῦ ἀποκαλυφθὲν φρεάτιον ἐστεγασμένον διὰ δύο μεγάλων πωροπλίνθων. Ἐτερος κτιστὸς ἐπίσης ἄγωγος κατέληγεν εἰς τὸ φρεάτιον προερχόμενος προφανῶς ἐκ τῆς πρὸς Δ. οἰκίας.

Μετὰ βεβαιότητος διεπιστώθη μόνον ἓν μικρὸν εἰς τὸν βράχον ἐσκαμμένον λείψανον τοῦ ἀνατολικοῦ ὄριου τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ, ἐνῶ μεταγενέστερος τοίχος εἶχεν ὀπωσδήποτε καταπατήσει μέρος τοῦ δυτικοῦ τμήματος αὐτῆς. Ὡς ἐκ τούτου δὲν κατέστη δυνατόν νὰ μετρηθῇ ἐνταῦθα τὸ πλάτος τῆς ὁδοῦ ταύτης, τὸ ὁποῖον εἰς τὰς παλαιότερας ἀνασκαφὰς εἶχε μετρηθῆ καὶ εὐρέθη 9.30 μ.

Οἰκόπεδον Ἀντώνωφ

Μικρὰ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, εὐρισκόμενον κατὰ τὴν Ν. πλευρὰν τῆς ὁδοῦ Ἀγίου Ἰωάννου καὶ ὀλίγω ἀνατολικότερον τοῦ οἰκοπέδου Ν. Φαραράκη²⁸, ὅπου παλαιότερον εἶχεν ἀποκαλυφθῆ σύστημα ἄγωγῶν, εὐρέθη μικρὸν λείψανον ἀρχαίου τοίχου, ἀποτελούμενον ἐκ μεγάλων λιθοπλίνθων, κατευθύνσεως ἀπὸ Α. πρὸς Δ. (;), χωρὶς νὰ καταστῆ δυνατόν νὰ εὐρεθῇ ἢ πρὸς Α. συνέχισις αὐτοῦ παρὰ τὴν γενομένην ἔρευναν. Ὁ τοίχος οὗτος ἐσημειώθη εἰς τὸ καταρτιζόμενον γενικὸν σχέδιον τῆς περιοχῆς.

ΛΑΪΚΑ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ (Σεισμοπλήκτων) δυτικῶς τῆς ὁδοῦ Θεμ. Σοφούλη

ΚΕΝΤΡΙΚΟΣ ΤΟΜΕΥΣ

Ἐκτεταμέναι ἀνασκαφικαὶ ἔρευναί, διαρκέσαι καθ' ὅλον τὸ ἔτος, ἐγένοντο ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῶν Λαϊκῶν τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου, δυτικῶς τῆς ὁδοῦ Θεμ. Σοφούλη καὶ συγκεκριμένως μεταξύ τῶν ἀρχαίων ὁδῶν Ρ19α καὶ Ρ20.

Τὰ κυριώτερα συμπεράσματα ἐκ τῆς ὡς ἄνω ἔρευνῆς, τὰ ὁποῖα σχετίζονται πρὸς τὴν ἐν γένει μελέτην τῆς πολεοδομίας τῆς ἀρχαίας Ρόδου ἦσαν τὰ ἑξῆς:

1) Ἡ διεπίστωσις τῆς μέχρι τῆς περιοχῆς ταύτης συνεχίσεως τῆς ἀπὸ Β. πρὸς Ν. ἀρχαίας ὁδοῦ Ρ27β, ἥτις διεπιστώθη καὶ ἐμελετήθη καὶ βορειότερον ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου Βαρδάκη²⁹.

28. ΠΑΕ 1959, σ. 193.

29. ΠΑΕ 1956, σ. 219 κ.ε., καὶ ἀνωτέρω οἰκόπεδον Βαρδάκη σ. 448.

Κατὰ μῆκος τοῦ ἄξονος τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ ταύτης εἶχε κτισθῆ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἰταλοκρατίας, ὅτε ἀνηγέρθησαν ἐνταῦθα οἰκήματα στρατωνισμοῦ, μέγας ἀναλημματικὸς τοίχος, ὁ ὁποῖος κατέστρεψε τὸ ἀνατολικὸν περίπου ἡμισυ τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ. Ὡς ἐκ τούτου τὸ διεπιστωθὲν πλάτος τῆς ὁδοῦ Ρ27β ἦτο 2.60 μ.

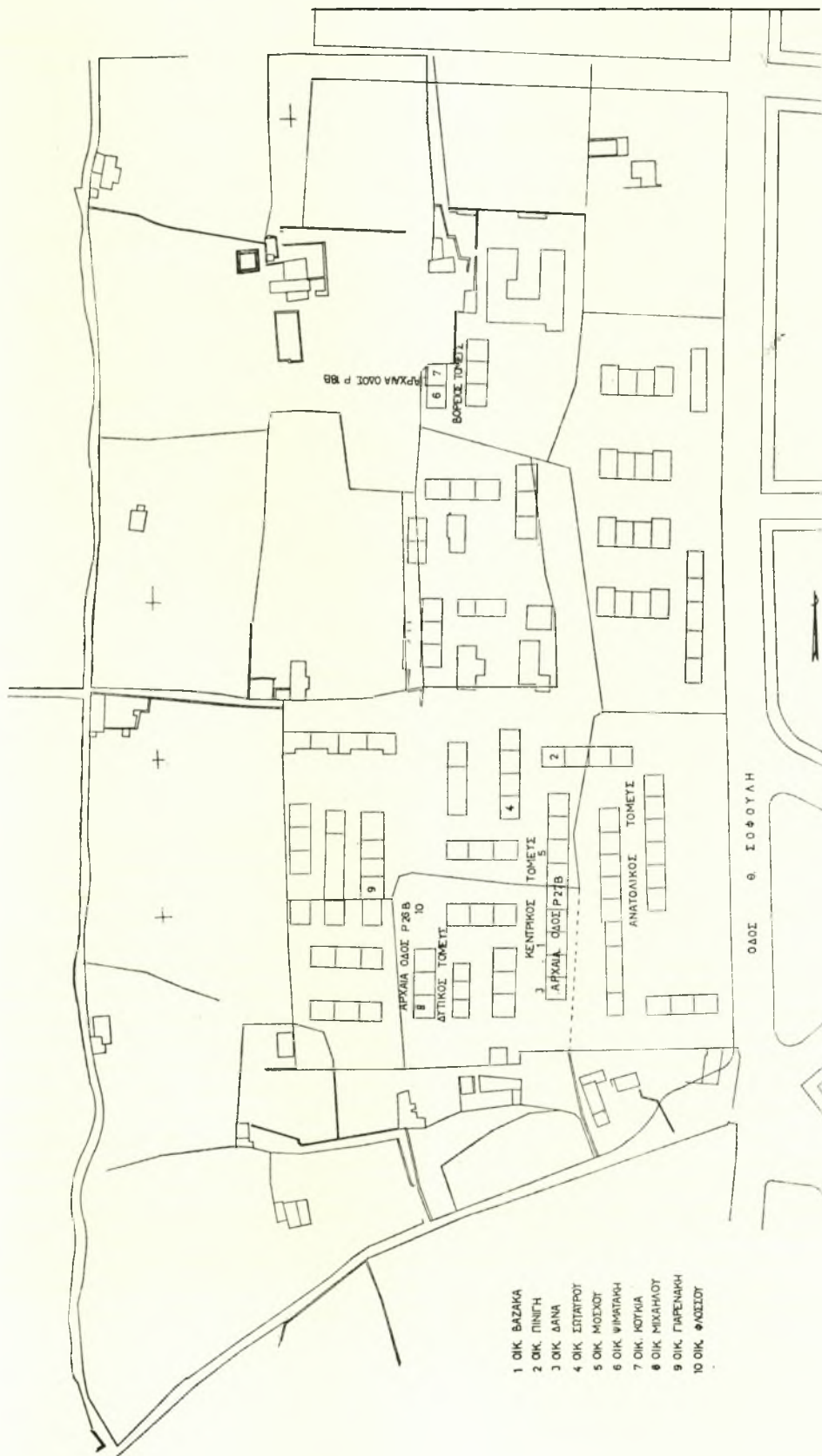
2) Ἡ ὁδὸς Ρ27β ἐμελετήθη εἰς μῆκος 95 μ. Τὸ κατώτερον σφζόμενον τμήμα τῆς ἀπεκαλύφθη εἰς τὸ κεντρικὸν περίπου μέρος τῆς ἀνασκαφῆς καὶ συγκεκριμένως ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου Βαζάκα (Σχ ε δ. 7 καὶ 8), ὅπου εὐρέθησαν, πλὴν ἐλαχίστων λειψάνων ὀδοστρωμάτων, δυὸ κάθετοι πρὸς τὸν τοῖχον τῆς προσόψεως ἄγωγοι ἀποχετεύσεως, εἰς λοξῆς κατευθύνσεως καὶ ἓν φρεάτιον ἐφαπτόμενον τῆς ἀνατολικῆς παρειάς τοῦ τοίχου τῆς προσόψεως τοῦ ἀνασκαφέντος κτηρίου. Ἐπειδὴ τὸ Δ. ὄριον τῆς ὁδοῦ Ρ27β δὲν διεσφζετο σαφῶς καθ' ὅλην τὴν ἐξ 95 μ. ἀνασκαφείσαν ἑκτασιν, κατεβλήθη προσπάθεια νὰ ἀνασκαφῇ ὁ δυτικὸς τοῦ ὄριου τούτου χῶρος, ὅπου καὶ διεπιστώθησαν συνεχῆ λείψανα οἰκήσεων. Τὰ λείψανα ταῦτα δὲν διεκόπτοντο δι' ἐγκαρσίας ὁδοῦ κατὰ τὴν ἀνασκαφείσαν ἑκτασιν, ἄρα οὐδεμία ἐνδιάμεσος κάθετος ὁδὸς διεπιστώθη.

Συγκεκριμένως τὰ οἰκοδομικὰ λείψανα τῆς παρουσίας ἀνασκαφῆς ἐκάλυπτον τὸν χῶρον μεταξύ τῶν ἀρχαίων ὁδῶν Ρ20 καὶ Ρ19α.

3) Ἐπιμελέστερον ἀνεσκάφη ἢ παρουσιάσασα πλέον ἀξιόλογα λείψανα δυτικωτέρα περιοχὴ μεταξύ τῶν οἰκῶν Πινιγῆ ἀπὸ Β. καὶ Δανά ἀπὸ Ν. Τὰ ἀποκαλυφθέντα λείψανα, κυρίως περὶ τὸ μέρος τῆς ἀνασκαφῆς, ἦσαν τὰ ἑξῆς:

α) Τὸ δυτικὸν ὄριον τῆς ἀπὸ Β. πρὸς Ν. ἀρχαίας ὁδοῦ Ρ27β, περὶ τοῦ ὁποῖου ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω, ἀποκαλυφθὲν εἰς μῆκος 85 μ. περίπου, μετ' ἀσαφῶν θεμελιώσεων τῶν ἐσωτερικῶν τοίχων τῶν ἀρχαίων κτισμάτων.

β) Ὁκτὼ ὑπόγειοι χῶροι ἐσκαμμένοι εἰς τὸν βράχον (Πί ν. 488 α), ἔχοντες ἓνα ἀπὸ Α. πρὸς Δ. κοινὸν τοῖχον προερχόμενον ἐκ τῆς λαξεύσεως τοῦ βράχου, μὴ ἐπικοινωνούντες μεταξύ τῶν δι' ἀνοιγμάτων εἰς τοὺς ἐνδιαμέσους κτιστοὺς τοίχους εἰς τὴν ἐρευνηθεῖσαν ἑκτασιν. Τῶν χώρων τούτων δὲν ἀπεκαλύφθη ἡ νοτιὰ πλευρά, ὡς εὐρισκομένη ὑπὸ τὰς παρακειμένης οἰκίας. Ὡς ἐκ τούτου μόνον ἢ ἀπὸ Α. πρὸς Δ. διάστασις κατέστη δυνατόν νὰ καταμετρηθῇ κυμαινομένη ἀπὸ 2 μέχρι 6 μ. Οἱ τοῖχοι διεσφζοντο κατὰ τὸ τμήμα τῆς θεμελιώσεώς των, εἰς ἓνα δὲ ἐξ αὐτῶν ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου Σώταυρου καὶ ἢ ἀνωδομή. Αὕτη παρουσιάζει ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον, ἀποτελουμένη ἐκ πολυγωνικῆς μετὰ βυσμάτων τοιχοποιίας, ἀνή-

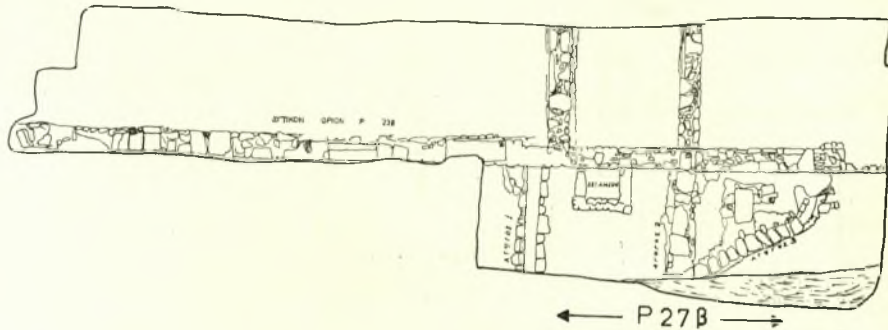

Σχέδ. 8. Ρόδος, Λαϊκά 'Αγ. Ιωάννου

κουσα προφανώς εις την ἀρχαιότεραν ἐποχὴν τοῦ κτηρίου (Πί ν. 488 β).

γ) Τὸ δυτικὸν τμήμα τοῦ ἀνασκαφέντος κτηρίου δὲν παρουσίασε πολλὰς μετασκευὰς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ πρὸς τὴν ὁδὸν Ρ27β ἀνατολικὸν τμήμα, τὸ ὁποῖον ἀνεσκάφη ἐν μέρει μέχρι βάθους 6 μ. Ἐδῶ, κατὰ τὴν εἰς βάθος ἀνασκαφήν, ἤλθον εἰς φῶς τοῖχοι ἀνήκοντες εἰς περισσοτέρας τῶν συνήθως εἰς Ρόδον παρουσιαζομένων τριῶν

ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου Βαζάκα (ιδεῖ ἀνωτέρω κεντρικὸς τομεύς, σ. 452) ἀποκαλυφθέντα δύο ὑπόγεια τόξα. Τὸ νότιον τόξον, ἀνοίγματος 3.95 καὶ ὕψους 0,95 μ., ἀπετελεῖτο ἐκ μονῆς σειρᾶς θολιτῶν, πλάτους 0,75 μ., ἐνῶ τὸ βόρειον, ἀπέχον 0,35 μ. τοῦ νοτίου, ἦτο τοῦ αὐτοῦ μὲν ἀνοίγματος, ἀλλὰ 0,75 μ. ὑψηλότερον. Πλήν τούτου τὸ Β. τόξον εἶχε πλάτος 1.65 μ., ἦτο δηλαδὴ θόλος κατεσκευασμένος ἐκ κανονικῶν πλακοειδῶν θολιτῶν

Σχέδ. 7. Ρόδος. Λαϊκὰ Ἱωάννου. Οἰκοπέδον Βαζάκα. Τὸ δυτικὸν ὄριον τῆς ὁδοῦ Ρ27β

οἰκοδομικῶν περιόδων. Εἰς τὴν ἀρχαιότεραν, κλασσικὴν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, περίοδον ἀνήκει ὁ ἐν Πί ν. 488 γ ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου Μόσχου τοίχος τῆς αὐτῆς ὡς ἐν Πί ν. 488 β τοιχοποιίας.

Ἐκ τῶν μεταγενεστέρων οἰκοδομικῶν περιόδων διεπιστώθη καὶ κατὰ τὴν ἀνασκαφήν ταύτην ἡ συσσώρευσις μικρῶν σχετικῶς δωματίων ἐν ἀμέσῳ γειτνιάσει πρὸς τὴν ὁδόν. Ἐνδιαφέρον παρουσίασε γραπτὸν δάπεδον, τοῦ ὁποῖου ἐλάχιστα μόνον ἴχνη διεσώθησαν. Τοῦτο ἀπετελεῖτο ἐκ λίαν λεπτοῦ στρώματος ὀστρακοκονιάματος, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ὑπῆρχε λεπτὸν ἐπίχρισμα ἐξ ἀσβέστου καὶ μαρμαροκονίας πιθανῶς. Ὁ διάκοσμος ἀπετελεῖτο ἐκ ταινίας βαθυκῶνων ἐλίκων, παραλλήλου σχεδὸν πρὸς τὰς τέσσαρας πλευρὰς τοῦ δωματίου, περικλειομένης μεταξὺ δύο ἐρυθρῶν γραμμῶν. Παρόμοιον γραπτὸν δάπεδον δὲν ἔχει εὑρεθῆ μέχρι σήμερον εἰς Ρόδον.

Ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον ἐπίσης παρουσίασαν τὰ

εἰς δύο ἢ τρεῖς σειρὰς. Ὁ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἐστεγασμένος ὑπόγειος χώρος, διαστάσεων ἀπὸ Β. πρὸς Ν. 2.70 καὶ ἀπὸ ἐρευνηθέντος πλάτους 3.95 μ. προῆλθεν ἐκ λατομῆσεως τοῦ βράχου καὶ προὐχώρει εἰς βάθος πέραν τῶν 2.30 μ., μέχρι τοῦ ὁποῖου κατέστη δυνατόν νὰ φθάσῃ ἡ ἀνασκαφή. Περί τοῦ προορισμοῦ τοῦ χώρου τούτου οὐδὲν κατέστη δυνατόν νὰ ἐξακριβωθῇ. Ἐπειδὴ δὲ οὔτε ἐκ τῶν παρειῶν τοῦ βράχου, οὔτε ἐντὸς τῆς ἐκ χωμάτων, λίθων καὶ ὀστράκων ἐπιχώσεως ἀνευρέθησαν τεμάχια ὑδραυλικοῦ κονιάματος, ἐκ τῆς παρουσίας τῶν ὁποίων θὰ ἦτο δυνατόν, νὰ διατυπωθῇ ἡ ὑπόθεσις χρησιμοποίησέως του ὡς ὑπογείας δεξαμενῆς ὕδατος, παραμένει ὡς μόνη πιθανὴ ἐκδοχὴ ἡ λειτουργία τοῦ χώρου τούτου ὡς ὑπογείου ψυκτικοῦ θαλάμου πρὸς διατήρησιν τροφίμων. Τὴν ἐκδοχὴν ἐξ ἄλλου αὐτὴν ἐνισχύει καὶ τὸ μεταξὺ τῶν δύο τόξων μικρὸν ἀνοίγμα, ὅπου ἦτο δυνατόν νὰ τοποθετηθῇ ξυλινὴ κλιμαξ καθόδου εἰς τὸν ὑπόγειον χώρον.

ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΣ ΤΟΜΕΥΣ

Ἡ ἀνασκαφὴ εἰς τὸν τομέα τοῦτον περιωρίσθη ἐντὸς τοῦ χώρου τῶν οἰκοπέδων, διότι εὐρέθη ἀμέσως σχεδὸν ὑπὸ τὸ ἔδαφος ὁ βράχος, τὰ δὲ οἰκοδομικὰ λείψανα ἦσαν λίαν εὐτελῆ καὶ ἀσαφῆ.

Ἐντὸς τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης εὐρέθησαν τὰ κάτωθι ἀγαλματίδια:

1) Ὑστεροελληνιστικὸν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἀκέφαλον καὶ ἠκρωτηριασμένον κατὰ τὰ ἄκρα ἀγαλμάτιον παιδός, κρατοῦντος κῦνα (Πί ν. 489 α). 2) Ὑστεροελληνιστικὸν ἢ πρωτορρωμαϊκὸν ἀκέφαλον ἀγαλμάτιον ἐνδεδυμένης γυναικὸς (Πί ν. 489 β) καὶ 3) Ὑστεροελληνιστικὸν ἀγαλμάτιον καθήμενης γυναικὸς (Πί ν. 490 α).

ΒΟΡΕΙΟΣ ΤΟΜΕΥΣ

Κατὰ τὸ βορειότερον μέρος τοῦ Συνοικισμοῦ τῶν Λαϊκῶν Ἀγ. Ἰωάννου (Σεισμοπλήκτων) καὶ συγκεκριμένως ἐντὸς τῶν οἰκοπέδων Ψιματάκη καὶ Κουκιᾶ (Σχέδ. 8), ἐγένετο καθαρισμὸς τοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ἀποκαλυφθέντος καὶ χρησιμοποιοῦντος ὡς καταφυγίου μεγάλου ὑπονόμου. Κατὰ τὰς γενομένας μετρήσεις διεπιστώθη, ὅτι ὁ ὑπόνομος οὗτος δὲν ἀνήκει εἰς τὴν ἀρχαίαν ὁδὸν P19a³⁰ ἀλλὰ εἰς τὴν ἀνατολικῶς τοῦ ἀρχαίου Σταδίου προέκτασιν τῆς ὁδοῦ P18β, ἣτις διεπιστώθη κατὰ τὰς περυσινὰς ἀνασκαφάς³¹.

ΔΥΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΥΣ

Ἀρχαία ὁδὸς P26β (οἰκόπεδα Γιαρενάκη - Φλόσσου - Μιχαήλου) (Σχέδ. 8)

Ἐξ ἀφορμῆς ἐκσκαφῶν γενομένων εἰς τὰ ὡς ἄνω οἰκόπεδα, πρὸς θεμελίωσιν προεκτάσεων προϋπαρξουσῶν οἰκιῶν, παρεσχέθη ἡ εὐκαιρία μελέτης διὰ πρώτην φοράν τῆς ἀπὸ Β. πρὸς Ν. καὶ κατὰ τὸ βόρειον μέρος αὐτῆς συμπίπτουσης πρὸς τὴν νέαν ὁδὸν Κέννευτο ἀρχαίας ὁδοῦ P26β, ἣτις ἐσημειώθη εἰς τὸ δευτερον προκαταρκτικὸν σχέδιον τῶν ἀξόνων τῶν ἀρχαίων ὁδῶν³² ὡς πιθανὴ ἐκ προϋπάρχοντος διαχωριστικοῦ μανδρουτοίχου τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας εἰς τὸ ἐκεῖθεν τῆς ὁδοῦ Διαγοριδῶν βόρειον μέρος αὐτῆς.

Ἐντὸς τῶν ὡς ἄνω οἰκοπέδων, εὐρισκομένων ἐπὶ τῆς αὐτῆς σειρᾶς, ἀπεκαλύφθη εἰς βάθος 1 μ. περίπου ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν ὑποθεμελίωσις ἀρχαίου τοίχου ἐρευνηθέντος κατὰ διαστήματα μέχρι μήκους 14 μ., ἀμέσως δὲ ἀνατολικῶς τοῦ ὡς ἄνω τοίχου καὶ εἰς τὰ οἰκόπεδα Γιαρενάκη καὶ Φλόσ-

σου ἀπεκαλύφθησαν ἴχνη ἀρχαίων ὁδοστρωμάτων. Εἰς τὸ οἰκόπεδον Μιχαήλου εὐρέθη πλὴν τῶν ὁδοστρωμάτων καὶ κεντρικὸς ὑπόνομος με κατεύθυνσιν ἀπὸ Β. πρὸς Ν., πλάτους 0,45, βάθους 0,80 καὶ μήκους 8 μ. Οὕτω τὸ διαπιστωθὲν μήκος τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ ἐφθασε 35 μ.

Λόγω τοῦ περιωρισμένου τῶν ὡς ἄνω οἰκοπέδων καὶ τῶν παρακειμένων νεωτέρων οἰκιῶν δὲν ὑπῆρχε δυνατότης ἐπεκτάσεως τῶν ἀνασκαφικῶν ἐρευνῶν πρὸς καταμέτρησιν τοῦ πλάτους τῆς ὁδοῦ P26β. Σημειοῦται μόνον ὅτι αἱ δύο πλευραὶ τοῦ ἀποκαλυφθέντος ὑπονόμου ἀπετελοῦντο ἐκ κανονικῶν λιθοπλίνθων, αἱ διαστάσεις μᾶς τῶν ὁπίων εἶχον ὡς ἀκολουθῶς: μήκος 1,80, ὕψος 0,75 καὶ πάχος 0,60 μ. Ἡ κάλυψις τῶν ἀπετελεῖτο ἐξ ἀρῶς ἐργασμένων λίθων καὶ ἀνῆκε πιθανῶς εἰς ἐπισκευὴν γενομένην εἰς νεωτέραν ἐποχὴν. Κατὰ τὸ νότιον ἄκρον, ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου Μιχαήλου, ὁ ὑπόνομος ἐκάμπτετο πρὸς Α. διὰ τὴν εἰσβάλη προφανῶς εἰς ὑπόνομον τῆς ὁδοῦ P20³³.

Εὐρετήριο ἀρχαίων ὁδῶν

Ἀρχαία ὁδὸς P1α	σ. 439
Ἀρχαία ὁδὸς P1γ	σ. 436
Ἀρχαία ὁδὸς P2δ	σ. 441
Ἀρχαία ὁδὸς P6	σ. 441
Ἀρχαία ὁδὸς P11	σ. 449
Ἀρχαία ὁδὸς P17	σ. 445
Ἀρχαία ὁδὸς P18β	σ. 455
Ἀρχαία ὁδὸς P19α	σ. 452, 455
Ἀρχαία ὁδὸς P19β	σ. 444
Ἀρχαία ὁδὸς P20	σ. 452, 455
Ἀρχαία ὁδὸς P22	σ. 445
Ἀρχαία ὁδὸς P22α	σ. 445
Ἀρχαία ὁδὸς P23	σ. 445, 447
Ἀρχαία ὁδὸς P23α	σ. 447
Ἀρχαία ὁδὸς P24	σ. 447
Ἀρχαία ὁδὸς P26β	σ. 455
Ἀρχαία ὁδὸς P27	σ. 449
Ἀρχαία ὁδὸς P27α	σ. 449, 450
Ἀρχαία ὁδὸς P27β	σ. 452
Ἀρχαία ὁδὸς P28	σ. 439, 440
Ἀρχαία ὁδὸς P28α	σ. 449
Ἀρχαία ὁδὸς P31	σ. 441, 449
Ἀρχαία ὁδὸς P33	σ. 447
Ἀρχαία ὁδὸς P34	σ. 445, 447
Ἀρχαία ὁδὸς P34α	σ. 445
Ἀρχαία ὁδὸς P38	σ. 439, 443, 447, 449, 450
Ἀρχαία ὁδὸς P39	σ. 447

30. Ἰ. Α. Κοντῆ, *Ρυμοτομία*, σ. 18 καὶ σημ. 1.

31. Ἐ. ἄ. πίναξ I καὶ ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 578-79, (Νότιον μέρος τῆς πόλεως, Περιοχὴ δυτικῶς τῶν Σχολείων, ὁδὸς P18β).

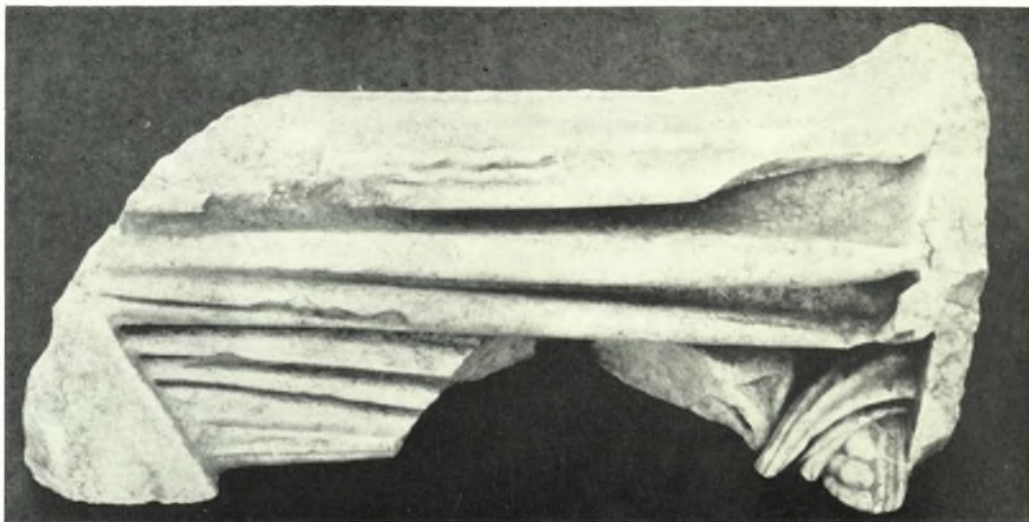
32. ΑΜ 73 (1958) πιν. IV.

33. ΠΑΕ 1959, σ. 192 κ.έ.

Ρόδος: α. Οίκ. Σταματά. Τό ἀνατολικόν ὄριον τῆς ὁδοῦ Ρ28, β. Οίκ. Σταματά. Τοῖχος ἀνατολικῶς τοῦ ὄριου τῆς ὁδοῦ Ρ28, γ. Οἰκ. Σταματά. Θεμέλιον πεσσού, δ. Οἰκ. Σαλαχοῦρη. Οἱ τοῖχοι Β, Γ καί λιθόπλινθος τοῦ κτηρίου μετὰ τοῦ κανονικοῦ προσανατολισμοῦ

ΓΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

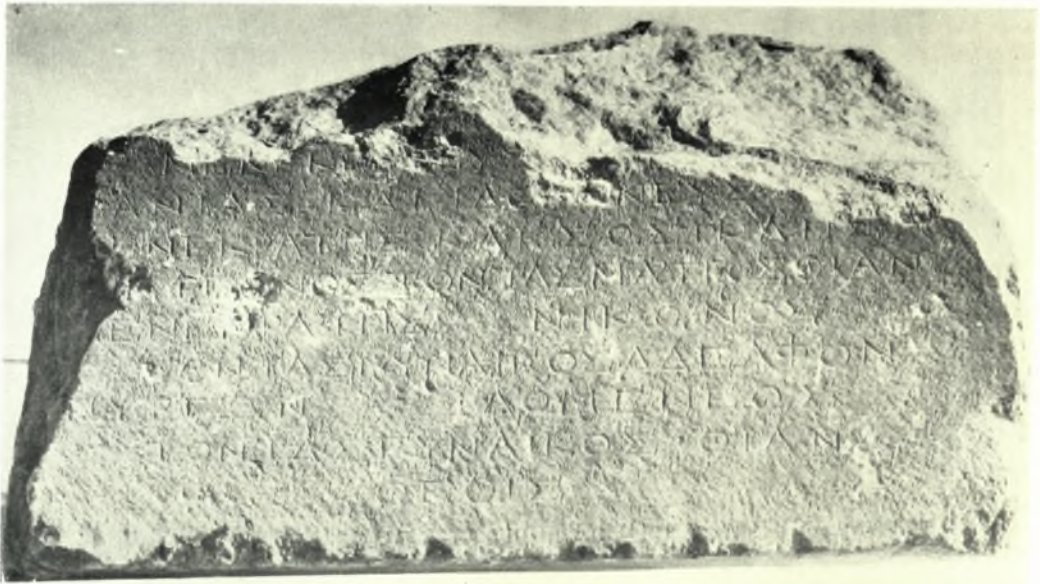
Ρόδος: α. Οίκ. Παπαδοπούλου. Νεώτερα θεμελιώσεις, ἐνὸς τῶν ὁποίων ἀρχαῖοι σπόνδυλοι, β. Οἶκ. Παπαδοπούλου. Ἀρχαῖα νοτίου τμήματος ἀνασκαφῆς, γ. Οἶκ. Φιλίππου. Τμήμα ἠκρωτηριασμένου ρωμαϊκοῦ ἀγάλματος

ΓΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ρόδος: α. Οίκ. Κομπιανού. Τμήμα παναθηναϊκού ἀμφορέως, β. Τμήμα κορινθιακού κιονοκράνου ἐκ τῶν ἀνάσκαφῶν Ἐπιμελητηρίου, γ. Οἰκία Κατσιάκη. Πηλινὸν πλακίδιον μετ' ἀναγλύφου παραστάσεως τοῦ ρόδου τῆς Ρόδου, ε - ζ'. Οἰκ. Φιλίππου. Ἀρχιτεκτονικὰ μέλη

ΓΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ρόδος. Οίκ. Τσαγγαράκη: α - γ. Ἐπιγραφαί

Γ.Ρ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ρόδος: α. Οίκ. Κρητικού. Τὸ δάπεδον ἀπὸ Α., β. Οἰκ. Σωτηράκη - Γανωτάκη. Γενικὴ ἀπομνημύνησις

ΓΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ρόδος: α. Οίκ. Παπασταμάτη. Τμήμα ανδριάντος, β. Οίκ. Σωτηράκη - Γανωτάκη. Τμήμα γυναικείου
έλληνιστικού αγάλματος

ΓΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ρόδος: α. Οίκ. Σωτηράκη - Γαλατάκη. Αποκεκρωμένον πώρινον τμήμα « Καρυάτιδος »,
β. Οίκ. Πουλάκη. Πώρινον αρχιτεκτονικόν μέλος, γ. Οίκ. Πουλάκη. Πώρινον κορινθιακόν κιονόκρανον

ΓΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ρόδος, Λαϊκά Ἁγ. Ἰωάννου: α. Οἱ ὀκτῶ ὑπόγειοι χώροι ὑπὸ Α, β. Οἰκ. Σιώταρου. Ἡ ἀνατολικὴ παρειαὶ τοῦ τοίχου.
γ. Οἰκ. Μόσχου. Ἡ νοτιὰ παρειαὶ τοῦ τοίχου

ΓΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ρόδος: α - β. Λαϊκά Άγ. Ιωάννου. Ύστεροελληνιστικά ἀγαλιμάτια παίδος και ἱσταμένης γυναικός,
γ. Οἰκ. Μαραβέλια. Ύστεροελληνιστική κεφαλή παίδος

ΓΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ρόδος: α. Λαϊκά Ἁγ. Ἰωάννου. Ὑστεροελληνιστικὸν ἀγάλματιον καθήμενης γυναικός, β. Νομίσματα Ἁσωμάτων Κρεμαστής

ΓΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ